

Tuula Puranen

”KOULUTUS ON
IHAN SE YKKÖNEN”

Soveltava Liikunta SoveLi ry:n
koulutustarvekartoitus
28.4.2009

Sisältö

1. Aluksi	3
2. Raportin synty	4
Teemarunko ohjasi kasvokkaisia haastatteluja	4
Aineiston käsittely	5
3. Sovelin toimintaympäristön piirteitä - sekalaista väkeä keskellä murroksia	6
Resursseissa suuria eroja	6
”Me ollaan sekalaista seurakuntaa”	7
Monenlaisuus vaikuttaa Sovelin toimintaan	8
Soveli, liikuntakulttuuri ja yhteiskunta – kaikki murroksessa	9
4. SoveLiin kohdistuvia odotuksia	10
Edunvalvonta – päätöksiin ja asenteisiin vaikuttamista	10
Ennakkoluulot pois yhdenvertaisuuden tieltä	10
Soveltavan liikunnan esillä pitäminen	11
Ennakkoluulottomuutta yhteistyöhön	13
Vaikuttaminen edellyttää sitoutumista SoveLiin	13
Materiaalipankkeja ja vinkkilistoja	15
Tilastoinnin perusmalli	16
Tutkimusideoiden tuottaminen	17
5. Yleiset koulutuksen lähtökohdat ja tarpeet	18
Edunvalvonnallinen koulutus	18
Asennekoulutus	19
Liikkeelle-koulutus	20
6. Haastateltavien omat koulutustarpeet	22
Liikuntavastaaville matalan kynnyksen koulutusta	24
7. Liikunnan yhteyshenkilöiden ja liikuntavastaavien suhde koulutuksen näkökulmasta	25
Tilastot, kyselyt ja vapaamuotoinen yhteydenpito	25
Liikuntavastaavien rooli kehityksen kohteena	26
Liikuntavastaaviin kohdistuvia odotuksia	27
8. Koulutukseen osallistumisen esteitä ja edistäjiä	29
Hyöty vs. hyödyttömyys	29
Liikunnan asema järjestössä	29
Kustannukset ja aikataulut	29
Tiedottaminen ja markkinointi	30
”Tunnenko mä sieltä ketään?”	30
Oma tilanne	31
9. Hyvän koulutuksen tunnuspiirteitä	31
10. Yhteenvedo	33
Lähteet	36
Liite 1/1	37

1. Aluksi

Soveltava Liikunta SoveLi ry:n koulutustarvekartoituksessa on etsitty sellaisia toiminnan alueita, joilla SoveLi parhaiten voisi tukea 18 jäsenjärjestönsä koulutukseen liittyviä tarpeita. Raportissa tulee esille joitakin yksilöityjä koulutustarpeita, mutta kartoituksena se on ennen kaikkea katsaus siihen ”maastoon”, jossa jäsenjärjestöjen liikunnan yhteyshenkilöt ja liikuntavastaavat toimivat. Kartoitusta osoittaa tuosta maastosta alueita, joilta SoveLi voi yhdessä jäsenjärjestöjensä kanssa löytää koulutuksen paikkoja.

Liikunta ja siihen liittyvä koulutus eivät ole muusta elämästä erillinen saareke sen enempää yksittäisten ihmisten kuin järjestöjen ja yhteiskunnan toiminnassa. Siksi raportissa kuvaillaan myös liikunnan yhteyshenkilöiden toimintaympäristöjä sellaisina kuin he niistä haastatteluissa kertovat. Monet koulutukselliset tarpeet ja haasteet nousevat toimintaympäristöstä.

Lisäksi raporttiin on otettu mukaan haastateltavien SoveLiin kohdistamia odotuksia, vaikka ne eivät liittyisi suoraan liikuntakoulutuksen tarpeisiin. Ajatus on, että SoveLiin kohdistuvat odotukset ja koulutustarpeet kulkevat usein käsi kädessä jopa niin, että niitä voi olla vaikea erottaa toisistaan. Esimerkiksi eduvanvonta näyttäytyy sekä koulutustarpeena että SoveLiin kohdistuvana odotuksena.

SoveLi on kiinnostunut tarvittaessa tukemaan koulutuksen avulla jäsenjärjestöjään myös ruohonjuuritasolla, mikä raportissa tarkoittaa lähinnä paikallisyhdistysten liikuntavastaavien toimintaa. Raporttiin ei kuitenkaan ole kerätty tietoa ja kokemuksia suoraan paikallisyhdistysten liikuntavastaavilta, vaan tiedot ja kokemukset heidän toiminnastaan välittyvät liikunnan yhteyshenkilöiden havaitsemina ja tulkittamina. Haastateltavat ovat usein järjestöissään juuri niitä työntekijöitä, jotka pitävät yhteyttä paikallisiin liikuntavastaaviin, kuuntelevat, ohjaavat, tarvittaessa neuvovat ja tukevat heitä, keskustelevat heidän kanssaan ja ovat kiinnostuneita heidän toiveistaan ja tarpeistaan. Siksi voi olla merkityksellistä tietää, kuinka järjestön liikunnasta vastaava työntekijä näkee paikallisyhdistysten liikuntavastaavien toiminnan.

Liikuntavastaavilla tarkoitetaan raportissa yleisesti niitä ihmisiä, jotka paikallisyhdistyksissä toimenkuviansa mukaisesti esimerkiksi ideoivat, suunnittelevat, organisoivat ja koordinoivat liikuntaa ja ohjaavat liikuntaryhmiä. Yleensä liikuntavastaavat toimivat vapaaehtoisina ja vertaisina. Joskus kuitenkin vammaisuus voi olla sellainen, että vertaisliikuttamisen sijaan liikkumisen ohjaukseen tarvitaan erityistä ammattitaitoa. Raportissa puhutaan kuitenkin pääasiassa vapaaehtoisista vertaisliikuttajista.

Liikunnan yhteyshenkilöillä tarkoitetaan raporttia varten haastateltuja ihmisiä. He toimivat yhteyshenkilöinä oman järjestönsä ja SoveLin välillä. Omassa järjestöissään he työskentelevät muun muassa liikuntasuunnittelijoina ja aluesihteereinä.

Paikallisyhdistyksillä tarkoitetaan liiton tai järjestön paikallistason toimintaa. Joidenkin yhdistysten organisaatioissa puhutaan myös esimerkiksi paikallisista kerhoista tai seuroista, mutta tässä raportissa niitä ei ole eroteltu omiksi ryhmikseen. Koska haastatteluun osallistuneiden liikunnan yhteyshenkilöiden taustajärjestöistä enemmistöllä on paikallisyhdistykset, seurojen tai kerhojen nostaminen erilleen niiden joukosta olisi nostanut myös nämä järjestöt tarkasteltaviksi erillisinä muusta joukosta. Haastateltavien identiteetin suojaamiseksi järjestöjä ei erotella toisistaan niiden paikallisen rakenteen perusteella. Samasta syystä raportissa puhutaan järjestöistä, vaikka yhteisön virallinen nimi olisikin liitto.

2. Raportin synty

Teemarunko ohjasi kasvokkaisia haastatteluja

Koulutustarvekartoitus perustuu SoveLin jäsenjärjestöjen liikunnan yhteyshenkilöiden haastatteluihin. Haastattelut tehtiin 16.12.2008 – 5.2.2009. Osallistumisprosentti oli hyvä: 18 liikunnan yhteyshenkilöstä vain kaksi kieltäytyi osallistumasta. Ensimmäinen ei perustellut kieltäytymistä, mutta toinen kertoi, ettei liikunta kuulu hänen edustamansa järjestön toimintaan, eikä hän siksi näe syytä osallistua kartoitukseen.

Mukaan tulleet haastateltavat ovat seuraavista järjestöistä: Aivohalvaus- ja dysfasialiitto, Allergia- ja astmaliitto, Suomen Diabetesliitto, Elinsiirtoväen liitto ELLI, Epilepsialiitto, Hengitysliitto Heli, Lihastautiliitto, Mielenterveyden Keskusliitto, Psoriasisliitto – Psoriasisforbundet, Suomen CP-liitto, Suomen Mielenterveysseura, Suomen MS-liitto, Suomen Parkinson-liitto, Suomen Reumaliitto, Suomen Selkäliitto ja Suomen Sydänliitto.

Haastateltavista neljä työskentelee järjestönsä aluesihteerinä, jolloin liikunta on osa laajempaa toimenkuvaa. Loput keskittyvät liikuntaan jokseenkin päätoimisesti. Heidän tehtävänimikkeitään ovat esimerkiksi liikunnan/liikuntasuunnittelija, liikuntasihteerä, liikunta-asiantuntija ja kuntoutusjohtaja. Mukana on myös muun muassa projektisuunnittelija, toiminnanjohtaja, (erikois)suunnittelija ja fysioterapeutti. Pääsääntöisesti heillä on jokin liikunta-alan peruskoulutus ja liikuntaan liittyvää lisäkoulutusta esimerkiksi eri liikuntalajeista. Lisäksi ilmeni, että useimmat haastateltavat harrastavat itse liikuntaa tavalla tai toisella.

Haastattelut olivat puolistrukturoituja temahaastatteluja. Niitä ohjasi kolmeen pääteemaan jäsennelty kysymysrunko (ks. liite), jonka lähetin haastateltaville etukäteen. Teemat puolestaan sisälsivät yksityiskohtaisempia kysymyksiä, jotka tarvittaessa ohjasivat keskusteluja. Koska SoveLin jäsenjärjestöt ovat hyvin erilaisia, teemojen alle rakennetut kysymykset eivät sellaisenaan sopineet kaikille, joten niitä sovellettiin tilanteen mukaan. Kolmen pääteeman sisällä haastateltavilla oli tilaa kertoa vapaasti omia ajatuksiaan, kokemuksiaan ja näkemyksiään.

Kysymysrungon teemat olivat *oma työ ja yhteisön toimintakulttuuri, nykyinen koulutustilanne ja sen arviointi ja tulevaisuus eli koulutustarpeet*. Ensimmäisessä teemassa keskustelimme muun muassa haastateltavan oman järjestön liikuntaorganisaatiosta ja haastateltavan työnkuvasta ja roolista. Toisessa teemassa kartoitettiin tarjolla olevaa, liikuntaan liittyvää koulutusta sekä siihen osallistumisen esteitä ja edistäjiä. Kolmannen teeman parissa haastateltavat määrittelivät ja arvioivat sekä omia että paikallisyhdistysten liikuntavastaavilla havaitsemiaan koulutustarpeita.

Haastattelut kestivät keskimäärin tunnin, ja tein ne kasvokkain, eli tapasin jokaisen haastateltavan. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Litterointitarkkuus kohdistui haastateltavien puhumiin asioihin, oli tärkeää saada asiat talteen, mutta ei esimerkiksi taukojen pituuksia tai äänenpainoja. Kolmelta haastateltavalta sain haastattelun lisäksi muistiinpanot, jotka he olivat tehneet kysymyskohtaisesti haastattelurunkoon. Noin puolet haastateltavista antoi mukaani myös järjestönsä toiminnassa kertovaa materiaalia.

Aineiston käsittely

Litteroinnin jälkeen jäsentelin aineiston aihepiireittäin laajahkoihin kokonaisuuksiin, joille annoin työnimet *'puhetta SoveLista'*, *'puhetta koulutuksesta'* ja *'puhetta liikuntavastaavista'*. Tämä jäsentely tuotti melkoisesti aineistoa kustakin teemasta. Yleisotsikoiden alta piirtyi esiin kuitenkin pienempiä ja yksityiskohtaisempia teemoja, jotka erittelin mind map -tyyppisiksi kuviksi A3- arkeille. Näin sain konkreettisesti näkyville asiakokonaisuuksia ja -yhteyksiä.

Keräsin aineistosta myös laajan taulukon, johon nostin aineistosta tietoa kuuden otsikon alle.

1. *Järjestön status*. Tähän kohtaan etsin lähinnä tietoa järjestön liikuntatoiminnan rahoituspohjasta.
2. *Liikuntajaosto tai -työryhmä*. Tähän sarakkeeseen poimin tiedot siitä, onko järjestöllä liikuntatyöryhmä tai vastaava elin, ja jos on, keitä siihen kuuluu ja kuinka se toimii.
3. *Tilastointi ja tiedonkeruu* -sarakkeeseen hain tietoa siitä, kuinka emojärjestöt ovat perillä paikallisyhdistyksissä toimivien liikuntavastaavien osallistumisesta erilaisiin koulutuksiin.
4. *Yhteistyökumppanit* -sarakkeeseen keräsin kunkin järjestön kohdalta haastateltavan mainitsevat yhteistyökumppanit.
5. *Liikuntavastaavat* -sarakkeeseen etsin tietoa liikuntavastaavien määrästä paikallisyhdistyksissä.
6. *Oma koulutus/muu koulutus* -sarakkeeseen kokosin haastateltavien antamia tietoja muun muassa siitä, järjestääkö järjestö omaa koulutusta liikuntavastaaville ja keiden järjestämiin koulutuksiin liikuntavastaavat haastateltavien tietämän mukaan osallistuvat.

Jokaisen kuuden yläotsikon alle kertyi keskustelua sen aiheesta laajemminkin. Esimerkiksi poiminta liikuntavastaavia koskevista tiedoista ei tuottanut vain numeroita, vaan ennemminkin pohdintaa liikuntavastaavien toimenkuvasta, jaksamisesta ja vuorovaikutuksesta emojärjestön kanssa. Näitä pohdintoja sisältyy myös aineiston erittelyn tuottamaan kolmeen pääteemaan, eli SoveLi-puheeseen, koulutuspuheeseen ja liikuntavastaavia koskevaan puheeseen. Pelkistetyimmillään kuuden saraketeeman tuotokset hyödynnetään SoveLin toimintaympäristöä esittelevässä luvussa.

Raportoin haastatteluaineiston anonymisoituna, toisin sanoen olen hävittänyt haastateltavien tunnistamiseen johtavan yhteyden puhujan ja puheen välillä. Sitaatit olen muokannut siten, että niistä ei voi jäljittää haastateltavaa. Koska mukaan tulleista jäsenjärjestöistä haastatteluihin osallistui vain yksi henkilö kustakin, en nosta raportissa esille yksittäisiä järjestöjä enkä sen toiminnasta lausuttuja arvioita ja mielipiteitä. Toisin sanoen olen haastateltavien anonymiteetin suojaamiseksi joutunut anonymisoimaan mukana olevat järjestötkin. Tämä ei kuitenkaan ole ongelma, koska raportti on nimenomaan kartoitus. Toisin sanoen siinä etsitään suuntaviittoja SoveLin koulutustoiminnan kehittämiseksi; tässä maastossa julkilausutut koulutustarpeet ovat maamerkkejä, jotka auttavat suunnistamaan kehittämistyössä oikeaan suuntaan.

Koska SoveLin koulutustarvekartoitus ei ole tutkimus, raportoin tulokset ilman teoreettista viitekehystä. En ole hakenut ymmärtämisen työkaluja vaikkapa uusimmasta järjestötutkimuksesta, vaan raportoin haastattelujen tuottamaa informaatiota ikään kuin raakana, ilman tutkimuksen kriteerit täyttävää tulosten tieteellistä tulkintaa. Tieteellisen tiedon tuottamisen sijaan kartoituksen tavoite on toimia SoveLin työkaluna, jonka avulla se pääsee koulutuksen kehittämisessä eteenpäin.

Jos kartoitukselle kuitenkin haluaa ajatella viitekehyksen, sellaisena voi pitää haastateltavien kuvausta SoveLin ja sen jäsenjärjestöjen toimintaympäristöistä ja SoveLiin kohdistuvista odotuksista. Niitä voi pitää viitekehyksenä siksi, että niiden kautta koulutustarpeet, niin yksilöidyt kuin yleisetkin, voivat helpommin tulla ymmärretyiksi ja kytkeytyiksi laajempiin yhteyksiinsä. Pelkkä koulutustarpeiden luettelo sellaisenaan tuskin kertoisi mistään mitään.

3. SoveLin toimintaympäristön piirteitä – sekalaista väkeä keskellä murroksia

Yksi SoveLin jäsenkentän näkyvimpiä piirteitä on vaihtelevuus: sen 18 järjestöä poikkeaa toisistaan monin tavoin. Kaikki jäsenjärjestöt ovat valtakunnallisia, mutta siinä missä joidenkin henkilöjäsenten määrää mitataan kymmenissä tuhansissa, toisten jäsenmäärä jää paljonkin alle kymmenentuhannen. Paikallisyhdistyksiä jäsenjärjestöillä on pienimmillään alle 10, suurimmillaan lähes 240.

Resursseissa on suuria eroja

Haastateltavista 12 kertoi, että järjestön paikallisyhdistyksissä on vapaaehtoisia liikuntavastaavia, jotka ovat lähinnä vertaisliikuttajia. Joissakin järjestöissä heitä on kaikissa paikallisyhdistyksissä, joissakin noin puolessa ja joissakin vain osassa. Joissakin tapauksissa vamma tai sairaus edellyttää liikuttajalta ammattilaisen asiantuntemusta, ja tällaiset liikuntaryhmien vetäjät saavat yleensä jonkinlaisen palkkion työstään.

Muutama haastateltava totesi, että vapaaehtoisista liikuttajista on joko pula tai ”huutava pula”. Toisaalta sellaisissakin järjestöissä, joissa ei ole paikallisia liikuntavastaavia, voi olla liikuntatoimintaa. Tällöin se perustuu henkilöjäsenten omaan aktiivisuuteen ja siihen, että he organisoituvat keskenään esimerkiksi pelaamaan ilman varsinaista ohjaajaa ja ryhmän vetäjää. Lisäksi on järjestöjä, joissa ei oikeastaan tiedetä, kuinka paljon kentällä on vapaaehtoisia vertaisliikuttajia ja kuinka aktiivisesti he toimivat.

Jäsenjärjestöjen kotisivuilla valtaosa järjestöistä ilmoittaa olevansa valtakunnallinen vammais-, potilas- ja/tai kansanterveysjärjestö. Oman ilmoituksensa mukaan järjestöistä viisi on joko yksinomaan tai myös liikuntajärjestö. Liikuntajärjestön status on taloudellisesti tärkeä, sillä se tekee järjestön liikuntatoiminnasta valtionapukelpoista.

Järjestöjen taloudelliset resurssit liikuntaan vaihtelevat huomattavasti. Siinä missä osa on opetusministeriön liikuntarahoituksen piirissä ja budjetoi liikuntaan omaakin, esimerkiksi varainhankinnalla kerättyä rahaa, on pieniä järjestöjä, joilla ei liikuntaa ei edes mainita säännöissä tai toimintasuunnitelmissa – näin liikuntaan ei ole rahaa budjetissakaan, vaan rahat täytyy soveltaa esimerkiksi vapaa-ajan tai virkistystoiminnan kustannuspaikalta.

Järjestöjen liikuntaan liittyvät tavoitteet ovat yleisesti ilmaisten jäsenten terveyden edistämistä sekä sosiaalisen, psyykkisen ja fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä. Suhdetta liikuntaan voidaan kuvata ääripäiden kautta. Yhdessä laidassa ovat liikuntajärjestöt, joilla on yksi tai useampi vakituinen liikunnan työntekijä, julkilausutut liikuntaan liittyvät tavoitteet ja hyvät toimintamahdollisuudet niiden saavuttamiseksi. Toisessa laidassa ovat järjestöt, joissa vasta tehdään työtä sen hyväksi, että järjestön johto, luottamushenkilöt ja jäsenistö oivaltaisivat omaehtoisen liikunnan merkityksen esimerkiksi kuntoutuksen tukena.

Mä näen liikunnan merkityksen hirveen suurena asiana terveyden edistämisen näkökulmasta, mutta mulla ei oo euroakaan laittaa liikuntatoimintaan. Mä toivon, että meidän luottamushenkilöt todella näkisivät liikunnan tärkeäksi asiaksi ja että se todella tulisi säännöissä näkyviin plus että saisin jossain vaiheessa käyttörahaa liikuntatoimintaan.

Sitaatti kertoo karulla tavalla liikuntaan liittyvistä kehittämistarpeista – on aloitettava lähes nollasta. Vaikuttaa siltä, että mitä epäselvemmin liikunta on mukana järjestön toimintasuunnitelmassa, säännöissä ja budjetissa, sitä enemmän sen suunnittelu, toteuttaminen ja esillä pitäminen ovat kiinni

yksittäisen työntekijän sitkeydestä ja tarmokkuudesta. Suurissa, liikuntaan panostaneissa järjestöissä jo rakenne edistää liikunnan toteuttamista. Tätä lähestymistapaa kuvaa oivaltavasti erään kansanterveysjärjestön liikunnan työntekijän määritelmä järjestönsä henkilöjäsenistä: ”He ovat liikkujia, joilla on vamma tai pitkäaikaissairaus.”

Kuten raportin esittelyn yhteydessä ilmeni, kartoitusta varten haastatellut liikunnan yhteyshenkilöt ovat järjestöissään liikunnan asiantuntijoita. Heistä seitsemällä on oman ilmoituksensa mukaan tukenaan liikuntatoimikunta tai -työryhmä, joka koostuu pääasiassa liikunnan asiantuntijoista oman järjestön sisältä ja ulkopuolelta sekä paikallisyhdistysten edustajista. Jäseniä on yleensä alle 10, ja he kokoontuvat muutaman kerran vuodessa. Tehtävänä on muun muassa ideoida ja suunnitella järjestön liikuntaa. Keskimäärin ne toiminevat aktiivisesti, mutta eivät aina: joskus niiden toiminta kaipaasi määrätietoisesta virkistämistä ja kehittämistä.

Kolme haastateltavaa kertoi, että he voivat tarvittaessa kutsua koolle työryhmän, jos liikunnassa on jotain, mikä edellyttää työryhmän yhteisvoimia ja tuumaustalkoita. Hoidettavana olevan asian sisältö ratkaisee, keitä ryhmään pyydetään. Ryhmä voidaan kutsua koolle esimerkiksiideoimaan ja organisoimaan vaikkapa liikuntatapahtumaa tai keskustelemaan ajankohtaisista, suurista liikuntaan liittyvistä kysymyksistä ja kannanotoista.

Haastatellut liikunnan yhteyshenkilöt suhtautuvat haastattelujen perusteella liikuntaan vakavasti, innostuneesti ja ammattitaitoisesti. Liikunnan merkitys ihmisen kaikinpuoliselle hyvinvoinnille ymmärretään ja tunnustetaan järjestötasolla, tai ainakaan liikuntaa ei varsinaisesti vastusteta. Erot järjestöjen välillä syntyvät käytännössä siitä, kuinka liikuntaan panostetaan tai voidaan ja halutaan panostaa.

”Me ollaan sekalaista seurakuntaa”

SoveLin jäsenjärjestöt eroavat toisistaan myös henkilöjäsenistöltään. Jäsenten vammat ja pitkäaikaissairaudet vaihtelevat järjestöittäin, ja samankin järjestön jäsenistössä on vaihtelua. Pitkäaikaissairaus tai vamma vaikuttaa eri vaiheissaan ihmisen toimintakykyyn eri tavalla; vammaisen tai pitkäaikaissairaamiehen tarpeet ja toimintakyky voivat vaihdella myös oman elämäntilanteen, iän ja sukupuolen mukaan. Myös jäsenistön ikärakenne vaihtelee järjestöittäin. Joissakin järjestöissä henkilöjäsenet ovat enimmäkseen iäkkäitä ihmisiä, kun taas toisissa on aikuisten ohella mukana myös lapsia ja nuoria.

Lisäksi vaihtelevuutta henkilöjäsenten joukkoon tuo se sama seikka, mikä muutenkin rikastuttaa ihmiskirjoa: me kaikki olemme yksilöitä, ihmisiä erilaisissa elämäntilanteissa erilaisin historioin, tarpein ja toivein. Vamma tai pitkäaikaissairaus on usein vain ohut ihmisiä yhdistävä säie, ja yhteisyyden rakentumisen näkökulmasta muut tekijät voivat olla tärkeämpiä.

Osalla SoveLin jäsenjärjestöjen jäseniä vamma tai pitkäaikaissairaus näkyy heti tai jossain vaiheessa päällepäin, osalla ei. Jotkut voivat liikkua enimmäkseen siellä missä muutkin, osa tarvitsee joskus tai jatkuvasti soveltavaa liikuntaa tai erityisliikunnan palveluja; osalla kuntoutuksen merkitys on hyvinvoinnille niin suuri, että omaehtoinen liikkuminen kuntoutuksen päälle vaatii voimakasta motivaatiota.

Henkilöjäsenten liikkumismahdollisuudet vaihtelevat maantieteellisesti paljonkin. Osa asuu yksityisten ja julkisten liikuntapalvelujen äärellä, ne ovat hyvin saatavissa ja saavutettavissa, kun taas osa joutuu taistelemaan mahdollisuuksiensa puolesta kovastikin. Kuntaliitokset saattavat

muuttaa liikkujien palvelujen saatavuutta ja ylläpitoa, mutta liitosten pitkäaikaisia vaikutuksia voitaneen tunnistaa ja arvioida vasta lähivuosien kuluessa.

Myös suhde 'erityisyyteen' vaihtelee järjestöittäin ja henkilöjäsenittäin. Jotkut ajavat voimakkaasti inklusiota, osa taas joutuu vaatimalla vaatimaan erityistä tukea liikkumisen mahdollistamiseksi. Osalla henkilöjäsenistä voi olla voimakaskin leimaantumisen pelko ja soveltavakin liikunta saattaa tuntua "vammaisliikunnalta" sanan kielteisessä merkityksessä. Joissakin järjestöissä joudutaan tekemään muita enemmän töitä päättäjien, niin sanotun suuren yleisön ja jopa asiantuntijoiden tiedonpuutteiden korjaamiseksi. Toisiin vammoihin ja pitkäaikaisairauksiin kohdistuu enemmän ennakkoluuloja ja muita kielteisiä asenteita kuin toisiin.

Asenteiden tasolla kaikki SoveLin jäsenjärjestöt henkilöjäsenineen pyrkivät kuitenkin osapuilleen samaan tavoitteeseen: tasavertaisiin mahdollisuuksiin ihmisinä, niin kansalaisina, kuntalaisina, asiakkaina kuin lähimmäisinä. Esteettömyys ja osallisuus eivät edellytä vain fyysisten, vaan myös henkisten, sosiaalisten ja asenteellisten liikkumisen esteiden poistamista.

Monenlaisuus vaikuttaa SoveLin toimintaan

SoveLin jäsenjärjestöjen keskinäinen erilaisuus asettaa vaikkapa juuri koulutustarpeisiin vastaamiselle runsaasti siltoja ylitettäväksi, ehkä jopa rakennettaviksi, mutta toisaalta moninaisuus on myös voimavara. Jäsenjärjestöissä on huomattavasti tietoa, taitoa ja osaamista eri aloilta, ja periaatteessa ne ovat tarvittaessa myös SoveLin hyödynnettävissä. Tietoa välittävät aina ihmiset, joten käytännössä tietojen ja taitojen tuominen yhteiseen SoveLi-koriin kaikkien hyödyksi on kiinni monesta seikasta, kuten siitä, mihin järjestöjen omilla asiantuntijoilla on aikaa. SoveLin liikunnan yhteishenkilöthän eivät ole SoveLin, vaan omien järjestöjensä palkkalistoilla.

Koska SoveLin jäsenjärjestöt ovat niin "sekalaista seurakuntaa", kuten eräs haastateltava ilmaisi, SoveLin on kuunneltava niiden tarpeita erityisen herkällä korvalla. Joillakin voi olla volyyymiä huutaa muita kovemmin, mutta on tärkeää kuulla hiljaisetkin äänet. Haastattelujen perusteella SoveLia pidetään yhteistyöjärjestönä, joka on vähintään halukas kuuntelemaan jäsenistöään. Niin ikään haastattelujen perusteella vaikuttaa myös siltä, ettei SoveLin koeta pyrkivän sanelemaan ylhäältä, miten sen jäsenten tulisi toimia. Nämä ovat hyviä lähtökohta liikuntaan liittyvän koulutuksen kehittämiseksi. Toisaalta SoveLin tulisi huolehtia siitä, ettei se vain hiljaa ole valmis kuuntelemaan jäsenistöään, vaan myös itse aktiivisesti osoittaa kiinnostusta jäsenjärjestöjensä toimintaa kohtaan.

Jäsenistön moninaisuus asettaa SoveLin toiminnalle muun muassa sellaisen reunaehdon, ettei sen toiminta voi olla diagnoosipohjaista eikä esimerkiksi lajilähtöistä. Jäsentensä yhteistyöjärjestönä SoveLin on löydettävä sellaiset toiminnan alueet ja tavat, jotka koskettavat, tukevat ja hyödyttävät kaikkia jäsenjärjestöjä. Kun yhteiset intressit ovat löytyneet, voidaan katsoa, millaista niihin liittyvää osaamista jäsenjärjestöissä on ja voidaanko sitä tavalla tai toisella käyttää liikuntakoulutuksessa yhteiseksi hyväksi.

Järjestöjen väliset suuretkin erot taloudellisissa ja työvoimaresursseissa (mukaan luettuna vapaaehtoiset) asettavat SoveLin toiminnalle omat haasteensa. Mikä on 'hyvinvoivien' ja 'sinnittelevien' järjestöjen suhde? SoveLin koulutustoiminnan onnistumiselle on olennaisen tärkeää, että jäsenjärjestöt voivat puhalttaa yhteen hiileen ja kokea olevansa yhteisellä asialla suuristakin eroista huolimatta.

Eroja järjestöjen välille eivät luo vain esimerkiksi koko ja resurssit, vaan aktiivisuus tai sen puute yhteiseen toimintaan osallistumisessa. Yksi me-hengen edellytys on, ettei mikään järjestö leimaannu vapaamatkustajaksi tai koe itse olevansa sellainen. Haastatteluissa nousi esille toivomus, että liikunnan yhteyshenkilöt kaikista jäsenjärjestöistä osallistuisivat parhaansa mukaan yhteisiin tapaamisiin ja kertoisivat niissä avoimesti mielipiteitään ja näkökulmiaan.

Järjestöjen resursseihin liittyen haastatteluissa pohdittiin jonkin verran, onko suurten järjestöjen tehtävä auttaa pieniä jollakin tavalla, vai olisiko oikeampi tapa nimenomaan yhteisten intressien etsiminen ja niihin keskittyminen, jolloin kaikki hyötyisivät. Esimerkiksi perehdyttäminen liikunnan alueellisten yhteistyöverkoston synnyttämiseen ja ylläpitämiseen, liikuntaryhmien perustamiseen tai toiminta-avustusten hakemiseen voi koskea kaikenlaisten järjestöjä ja niiden paikallisyhdistyksiä. SoveLin on tärkeää toimia tasapuolisesti antamatta aihetta mustasukkaisuuteen järjestöjen kesken. Haastatteluissa ei sanottu, että SoveLin toimintaa olisi koettu epätasapuoliseksi, mutta sitä pidettiin realistisena riskinä.

SoveLi, liikuntakulttuuri ja yhteiskunta – kaikki murroksessa

Useissa haastatteluissa tuli esille, että eivät vain SoveLi ja sen muutamat jäsenjärjestöt, vaan myös liikuntakulttuuri ja yhteiskunta ovat muutoksessa pyörteisä, elleivät suorastaan murroksessa. SoveLin koetaan etsivän itseään ja rooliaan, mutta myös monissa järjestöissä toimintaa kehitetään voimakkaasti. Lisäksi odotettavissa olevat järjestöjen yhdistymiset vahvistavat käsitystä muutoksien keskellä toimimisesta.

Ajankohtaisimpia järjestöjen ja yhteiskunnan toimintaan vaikuttavista tekijöistä on taloudellinen taantuma, josta raporttia huhtikuussa 2009 kirjoitettaessa puhuttiin myös lamana. Muun muassa palveluntuottajien ja järjestöjen lisäksi kunnat pyrkivät rationalisoimaan toimintaansa ja säästämään kuluissa. Kuntien säästöpyrkimysten yksi ilmentymä ovat kuntaliitokset eri puolilla Suomea. Mitä todennäköisimmin ne vaikuttavat lähivuosien saatossa liikuntapalvelujen määrään ja saatavuuteen. Kun palveluja karsitaan ja keskitetään uusien kuntien keskusalueille, liikkujien maantieteellinen eriarvoisuus syvenee.

Liikuntakulttuurin murros näkyy liikunnan yhä määrätietoisempänä painottamisena kansalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistäjänä. Hallitus on käynnistänyt esimerkiksi Terveyden edistämisen politiikkaohjelman sekä Lasten ja nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman. Politiikkaohjelmia pidetään mahdollisuutena kehittää liikuntakulttuuria yhä enemmän siihen suuntaan, jossa järjestöt, kunnat ja hallintokunnat tekevät yhteistyötä. (Kuusela 2009, 20 – 27).

Muutoksissa ja murroksissa edunvalvonnan merkitys korostuu, ja järjestöiltä edellytetään nyt suurta valppautta. Toisaalta tilanne voidaan nähdä SoveLin ja sen jäsenjärjestöjen näkökulmasta myös mahdollisuutena. Yhteistyölle ja synergian etsinnälle on inhimillistä, yhteiskunnallista ja poliittista tilausta. Kun kilpailu jaossa olevasta liikuntarahasta kiristyy, järjestöt ovat kuitenkin entistä tarkempia siitä, millaiseen yhteistyöhön ja millaisiin hankkeisiin ne osallistuvat. Mikä tahansa sinänsä kiinnostava tai hyvä idea ei johda toimiin. Järjestöt harkitsevat tarkasti, onko osallistumisesta hyötyä ”meidän porukalle” myös tulevaisuudessa.

Lama on perinteisesti lisännyt vapaaehtoistyöhön ja kolmanteen sektoriin kohdistuvia paineita ja odotuksia. Niiden on suoraan tai epäsuoraan odotettu paikkaavan julkisen talouden säästöjen aiheuttamia aukkoja palveluissa. Kun muistamme, että monet SoveLin jäsenjärjestöjen paikallisyhdistykset toimivat liikunnan osalta vapaaehtoisten varassa, olisi kiinnitettävä entistä tarkemmin huomiota heidän jaksamiseensa. Vapaaehtoisista huolehtimisen tärkeys tuli esille

monissa haastatteluissa, joskaan huolta ei kytkeyty lamaan taikka taantumaan. Silti vapaaehtoisten ihmisten ilmaisen työpanoksen houkutus voi olla suuri taloudellisen niukkuuden aikoina.

4. SoveLiin kohdistuvia odotuksia

SoveLiin kohdistuu hyvin monenlaisia odotuksia, mutta suurimmat niistä liittyvät koulutukseen ja edunvalvontaa. Lisäksi SoveLin odotetaan pitävän soveltavaa liikuntaa esillä eri yhteyksissä. Yksityiskohtaisiin odotuksiin kuuluvat materiaalipankit, vinkkilistat, yhteinen tilastoinnin perusmalli ja tutkimusideoiden tuottaminen. SoveLiin kohdistuvien odotusten pohtiminen johdatti osan haastateltavista pohtimaan kriittisesti myös omaa osuuttaan odotusten toteutumisessa.

Edunvalvonta – päätöksiin ja asenteisiin vaikuttamista

Edunvalvonta jakautuu aineistossa kahteen pääteemaan. Ensinnäkin SoveLin odotetaan vaikuttavan liikkumista ja liikkujia koskevaan päätöksentekoon. Toinen edunvalvonnan kohde ovat asenteet ”erilaisia” liikkujia kohtaan.

Aineiston perusteella edunvalvonnan yleinen tavoite on jäsenjärjestöihin kuuluvien ihmisten tasavertaisuus julkisten ja yksityisten liikuntapalvelujen käyttäjinä. Tasavertaisuuden toteutumisen valvonta edellyttää kunnallisen ja valtakunnallisen päätöksenteon seuraamista, jotta tekeillä oleviin päätöksiin voidaan ajoissa vaikuttaa. Jo tehtyjä päätöksiä on vaikea muuttaa saati purkaa. Edunvalvontatyössään SoveLin on tärkeää saada kulloisessakin kysymyksessä olennaista ja oikeaa tietoa. Siksi sen odotetaan tarvittaessa hankkivan käyttöönsä ulkopuolista asiantuntemusta, jos sitä ei löydy sen omasta tai jäsenjärjestöjen piiristä.

Edunvalvonta edellyttää päätöksenteon muotoseikkojen ja prosessien tuntemista: kunnassa kunnallishallinnon tuntemusta, valtakunnallisesti taas tietämystä esimerkiksi lakien säätämisestä ja siitä, missä vaiheessa niihin voi ja kannattaa vaikuttaa. Prosessien seuraamisessa SoveLin jäsenjärjestöineen on oltava oma-aloitteinen ja valpas. Päätäjät eivät aina itse huomaa, että päätöksiin voi liittyä myös soveltavan tai erityisliikunnan näkökulmia. SoveLin odotetaan myös ilman eri pyyntöä pitävän ääntä itsestään kunnallisten ja valtakunnallisten päättäjien keskuudessa.

Ennakkoluulot pois yhdenvertaisuuden tieltä

SoveLilta odotetaan tiedon levittämistä paitsi päättäjien keskuuteen myös niin sanotulle suurelle yleisölle. Tavoite on, että ihmisten pelot ja ennakkoluulot vammoja ja sairauksia kohtaan muuttuvat tiedon myötä suvaitsevaisemmiksi. Vaatimus on sitä vahvempi, mitä suurempia ennakkoluuloja jäsenjärjestöjen henkilöjäsenet liikuntapalvelujen käyttäjinä kohtaavat.

Kaikki vammat ja pitkäaikaissairaudet eivät näy päälle eivätkä vaikuta elämään koko ajan. Osa jäsenjärjestöjen henkilöjäsenistä voi käyttää jatkuvasti tai ajoittain samoja palveluja kuin muutkin. Osa taas voi parhaiten liikkua soveltavan tai erityisliikunnan piirissä. Haastateltavien kertoman perusteella useimmat soveltavan tai erityisliikunnan harjoittajat haluavat liikkua omassa tutussa porukassa, jota yhdistää sama diagnoosi. Suuri osa jäsenjärjestöjen liikkujista asettuneet liikuntatarpeiltaan kaikille tarkoitettujen ja soveltavan/erityisliikunnan palvelujen välimaastoon. Esimerkiksi joidenkin sairauksien alkuvaiheessa soveltavaa liikuntaa ei juuri tarvita, mutta sairauden edetessä on ryhdyttävä soveltamaan, jotta ylipäätään tulisi liiketuksi.

Haastateltavien näkökulmat liikuntaan vaihtelevat eri järjestöissä, mutta yhteinen toive on, että järjestöjen jäsenet voisivat liikkua mahdollisimman paljon kaikille yhteisten liikuntapalvelujen piirissä. Tätä ajatusta kuvattiin muun muassa käsitteillä *main stream* tai *inkluisio*. Nähtävästi linjaus on osapuulleen se, että jos liikkuja haluaa liikkua samoissa palveluissa kuin 'valtaväestö', sen tulisi olla mahdollista, mutta toisaalta jos ja kun soveltavaa tai erityisliikuntaa tarvitaan, siihen pitää yhtä lailla olla mahdollisuus – jopa vain oman porukan kesken, jos niin halutaan.

Asenteisiin vaikuttamisen kohteeksi aineistossa nousevat siis pelkojen ja ennakkoluulojen hälventäminen, tietämättömyyden juuriminen sekä inkluisio, mutta myös 'erityisyyden' hyväksyminen ja salliminen. Joskus asenteisiin on vaikutettava muuallakin kuin päättäjien ja niin sanotun suuren yleisön keskuudessa, nimittäin jäsenjärjestöjen henkilöjäsentenkin parissa. Myös eri vamma- ja sairausryhmissä voi olla ennakkoluuloja muita kohtaan, ja niitä voi olla myös saman ryhmän jäsenten välillä. Ennakkoluulot voivat pahimmillaan koitua yhteistyön esteeksi.

Aineistossa ymmärretään ihmisten vertaistuen tarve ja mieltymys omassa porukassa liikkumiseen, mutta samalla rohkaistaan etsiytymään myös muun väestön sekaan tai yhteisiin liikuntaryhmiin sellaisten ihmisten kanssa, joilla on jokin muu vamma tai sairaus kuin itsellä. Usein yhteistyön mahdollisuudet löydetään taloudellisessa puristuksessa: ilman voimien yhdistämistä toiminta lakkaisi kokonaan.

Yhteistyötä, esimerkiksi liikuntaryhmien yhdistämistä yli diagnoosirajojen, kehoitetaan aineistossa etsimään oma-aloitteisesti ja avoimin mielin. 'Väkisin' syystä tai toisesta yhteen liitetyt ryhmät eivät välttämättä toimi. Voi käydä esimerkiksi niin, että osa liikkujista ei saa liikunnan ja yhdessäolon tarpeitaan tyydytetyksi. Onkin tärkeää löytää sellainen yhteistyöryhmä, jonka kanssa on riittävän paljon yhteistä.

Soveltavan liikunnan esillä pitäminen

SoveLin odotetaan pitävät soveltavaa liikuntaa esillä oman jäsenistön, niin sanotun suuren yleisön ja päättäjien piirissä. Soveltavan liikunnan käsite pitää avata ja tehdä tutuksi. Mitä tutumpi soveltava liikunta on toimintana ja käsitteenä, sitä suuremmat mahdollisuudet SoveLilla on vaikuttaa liikuntapolitiikkaan ja -kulttuuriin. SoveLin tulisi jäsenjärjestöjensä kanssa herätellä ja aktivoita kuntia soveltavassa liikunnassa. Lisäksi soveltavaa liikuntaa pitäisi pitää esillä sellaisilla tavoilla, jotka motivoivat ihmisiä liikkumaan.

Soveltavan liikunnan tehokas ja tuloksellinen esillä pitäminen edellyttää jäsenjärjestöjen yhteistyötä ja niiden soveltavan liikunnan osaamisen hyödyntämistä. Aineistossa todetaan, että esimerkiksi soveltavan liikunnan yhteyshenkilöt ja SoveLiin jäsenjärjestöistä valitut luottamushenkilöt voisivat aina sopivissa tilanteissa ja tilaisuuksissa tuoda esille myös SoveLia, sen toimintaa ja soveltavan liikunnan näkökulmaa.

Esimerkiks eilissä seminaarissa ehdottomasti ois SoveLin pitänyt olla näkyvissä, ja voi tietysti itte kattoo peilistä, miksen ottanut sinne pöydälle SoveLin lehtee jakoon, ois saanut ottaa, mut eipä vaan tullu mieleen. Mut nyt jälkiviisaana ois ehdottomasti pitäny olla SoveLin lehteä. Ja se on tietysti haastavaa, että on niin paljon erilaisia tapahtumia ja tilaisuuksia mihin osallistua, niin siinä on aina se, että vaikka mä sanon, että me ollaan SoveLin edustajia ja ois tärkeetä [pitää SoveLin asiaa esillä] niin kenen ja missä asioissa sä meet sinne? No, omana ittenä tietysti, mutta työnantaja on sut lähettäny.

[jos] SoveLia ei tunneta jäsenjärjestöjen sisällä, niin me saahan kattoo peiliin aika paljon, me yhteyshenkilöt, koska onhan se meidän tehtäväkin tuoda sitä esille.

Keveimmillään SoveLi-tiedon levittäminen voi olla esimerkiksi sitä, että SoveLin luottamus- ja liikunnan yhteyshenkilöt ottavat seminaareihin ja muihin tilaisuuksiin mukaansa myös SoveLi-materiaalia, esimerkiksi lehtiä, ja asettavat ne yhteiselle materiaalipöydälle. Lisäksi SoveLin työntekijät voivat käydä kertomassa ja kyselemässä kuulumisia jäsenjärjestöjen ja muiden toimijoiden tilaisuuksissa. Aina ei kannata kohteliaasti odottaa kutsua, vaan voi rakentavasti myös kutsua itse itsensä, kun tietoon tulee mahdollisuus päästä kertomaan SoveLista ja sen toiminnasta.

Mä aina silloin tällöin osallistun kaupungin terveyttä edistävän liikunnan ja ravitsemuksen työkokouksiin, mikä on mun mielestä ihan loistava esimerkki siitä, että kaupungin sisällä yritetään saattaa eri alojen toimijoita yhteen ja miettiä, miten voisi parhaiten ehkä kaupunkilaisia palvella. Siellä on liikunnan, terveydenhuoltoalan ja monen ammattilaisia, ja siellä sitten mietittiin, että yksi ryhmä on erityisliikunta, ja sitten erityistarpeisia ryhmiä, ja nostettiin esille maahanmuuttajia, työttömiä ja ikääntyneitä, mutta sieltä puuttui potilas- ja vammaisjärjestöt, tavallaan siis pitkäaikaissairaat ja vammaiset, joilla kuitenkin on liikunnan tarvetta. Mä sitten, että tiedättehän te kaikki, että on olemassa ihan tämmönen järjestö, jolla on tämä osaaminen 18 eri erityisjärjestöstä, että siellä on kootusti se tieto. Tuntui, että puolet tai useampikaan porukasta ei ollu kuullutkaan SoveLista, ja osa oli, että no kun me tykätään selvittää nämä asiat itse. Se oli aika hätkähdyttävää. Ei siellä kaupungissa niitä resursseja ole niin hirvittävästi, niin sitten ei ole tiedossa, tai ei haluta käyttää tätä, mitä jo olisi olemassa. Oman järjestön sisällä tai kollegojen kanssa eri järjestöissä suurin osa niistä, jotka ei itse toimi liikunnan kentällä, ei tiedä SoveLista kyllä paljon mitään.

SoveLin tiedottaminen itsestään ja toiminnastaan on haastattelujen perusteella asia, josta myös haastateltavat tuntuvat joko ottavan vastuuta tai ainakin tiedostavan, mitä he omalta osaltaan voisivat tehdä SoveLin ja soveltavan liikunnan esillä pitämiseksi. Tieto leviää usein parhaiten keskusteluissa, kun yhdessä pohditaan, mietitään, suunnitellaan. Jos joku toimija ei ole kiinnostunut yhteistyöstä SoveLin kanssa, kannattaa miettiä yhteisiä intressejä ja lähestyä yhteistyötä sitä kautta. Aina sekään ei auta, mutta ehkä jotain jää kuitenkin tulevaisuuden varalle itämään. Pitkällehän soveltavan liikunnan esillä pitämisessä onkin kysymys tulevaisuuteen vaikuttamisesta, tien raivaamisesta erilaisille mahdollisuuksille, alkujen tekemisestä.

Jotta SoveLi voi pitää soveltavaa liikuntaa esillä mahdollisimman moniulotteisesti, kiinnostavasti ja vivahteikkaasti, se tarvitsee tietoa jäsenjärjestöjensä tarpeista ja ajankohtaisista asioista, esimerkiksi hankkeista ja niiden tavoitteista. SoveLin ja sen jäsenjärjestöjen vuorovaikutus on tässä, kuten edunvalvonnassakin, äärimmäisen tärkeää ja toimiessaan kunnolla se palvelee kaikkia, niin itse SoveLia kuin sen jäsenjärjestöjä. SoveLin työntekijöiden odotetaan oma-aloitteisesti kysyvän kentän kuulumisia, mutta myös jäsenjärjestöille on eduksi, jos nekin niin ikään oma-aloitteisesti kertovat asioistaan SoveLille.

Kuten aiemmin todettiin, soveltavan liikunnan esilläpito ja edistäminen edellyttävät peruskäsitteiden selventämistä. Vaikka käyttäisi samoja käsitteitä kuin vastaanottaja, mutta tarkoittaa niillä eri asioita, on odotettavissa väärinkäsityksiä puolin ja toisin. On tärkeää, että kun SoveLista kerrotaan eri foorumeilla, kertojilla on yhteinen ymmärrys peruskäsitteistä. Siksi peruskäsitteet on keskusteltava auki, määriteltävä ja päivitettävä myös SoveLin sisällä.

Haastatteluissa mainittuja käsitteitä, joiden ymmärtäminen 'sovelilaisten' kesken osapuilleen yhdenmukaisella tavalla on tärkeää, ovat ainakin soveltava liikunta, erityisliikunta, liikuntakoulutus, liikuntavastaava tehtävineen, liikunnan yhteys- tai yhdyshenkilö tehtävineen, yhteistyö ja verkostot.

Jos käsitteet eivät ole selviä edes SoveLin omassa piirissä, niihin liittyviin asioihin on vaikea vaikuttaa paikallisesti, kunnallisesti tai valtakunnallisesti.

Käsitteiden selventäminen auttaa myös asenteisiin vaikuttamisessa. Kun niiden sisällöt ovat selkeitä, voidaan purkaa ennakkoluuloja ja lisätä liikuntamyönteisyyttä yhä tehokkaammin – ainakin sitä ihmistä kuunnellaan tarkimmin, joka tietää, mistä puhuu ja joka tuntee käyttämiensä käsitteiden sisällön siten kuin hänen taustayhteisönsä ne ymmärtää.

Ennakkoluulottomuutta yhteistyöhön

SoveLilta odotetaan avointa asennetta yhteistyöhön ja yhteistyömahdollisuuksien etsintään, ja eräässä haastattelussa tätä valaistaan esimerkiksi näin: ”SoveLin jäsenjärjestöjen pitäisi päästä erityisliikunnan ohjaajien päiville, jotta voisimme pohtia heidän kanssaan, mitä voisimme tehdä yhdessä.”

Vaikka haastateltavat arvostavat järjestöllistä vertaistukea ja yhteistyötä SoveLin jäsenjärjestöjen kesken, henki on toisaalta myös se, että kannattaa etsiä ennakkoluulottomasti uusiakin yhteistyökumppaneita – olla siis avoin sekä oman piirin sisällä että siitä ulospäin.

Toivetta uusien yhteistyökumppaneiden etsinnän ennakkoluulottomuudesta perustellaan sillä, että näin voi löytyä myös uusia toiminnan rahoituslähteitä tai -malleja. Uusien yhteistyömuotojen ja -kumppaneiden yksi mahdollisuus piilee myös siinä, että SoveLi voi ehkä odottamattominkin keinoin päästä vaikuttamaan liikuntakulttuuriin ja –politiikkaan.

SoveLiin kohdistuvissa odotuksissa mainitaan myös *keskustelevuus*. Keskustelevuus tarkoittaa, että asioista uskalletaan puhua. Hyvää keskustelua on asioihin keskittyminen ja luottamus keskustelukumppaneihin. Tällaisessa ilmapiirissä kenenkään ei ensisijaisesti ”tarvitse olla kiva”, vaan asioista voi puhua suoraan ja avoimesti. Lisäksi aineistossa todetaan, että keskustelun tulisi olla ratkaisukeskeistä ja päätöksiä tehtäessä pitäisi lähteä peruskysymyksistä, joista tärkeimpiä on miksi-kysymys: ”Miksi jotakin tulisi tehdä tai jättää tekemättä? Miksi pyrimme tähän tai tuohon?” Joskus peruskysymysten kautta kulkeminen edellyttää myös SoveLin olemassaolon perusteiden ja peruskysymysten ajattelemista aina uudelleen.

Vaikuttaminen edellyttää sitoutumista SoveLiin

Haastateltavat pohtivat omaa ja järjestönsä roolia SoveLin edunvalvonnassa, asenteisiin vaikuttamisessa ja soveltavan liikunnan esillä pitämisessä. SoveLi pystyy parhaiten vastaamaan näihin odotuksiin, jos sen jäsenjärjestöt, liikunnan yhteyshenkilöt, luottamushenkilöt ja työntekijät ovat sitoutuneita SoveLiin. Jäsenjärjestöillä ja niiden työntekijöillä on kuitenkin omat tehtävänsä ja tavoitteensa. Pitäisikin miettiä, kuinka SoveLiin sitoutuminen omalta kohdalta parhaiten niveltyy kokonaisuuteen.

Se valitettavasti on niin, että jos on rajalliset resurssit ja on pakko ruveta karsimaan työtehtävistä, ja se oma työnantaja tai se perustyö on kovin kiireistä ja vie, niin se, mistä joutuu karsimaan, on SoveLi, joka ei ole se palkanmaksaja, ihan näin kärjistetysti.

SoveLi häviää kilpailun liikunnan yhteyshenkilöiden ajasta. Sen sijaan yksi sitoutumista edistävä keino on toimiva ja tarkoituksenmukainen koulutus. Jos SoveLi pystyy ideoimaan ja toteuttamaan sellaista koulutusta, josta on hyötyä jäsenjärjestöille, niiden työntekijöille ja henkilöjäsenille,

sitoutuminen vahvistuu. Koulutuksen kehittäminen ja järjestäminen eivät kuitenkaan yksin riitä, vaan jäsenjärjestöissä on osattava tunnistaa koulutuksen tarpeellisuus. Eräs haastateltava arvelikin, ettei jäsenjärjestöissä aina ehkä osata hyödyntää SoveLia niin paljon kuin se olisi mahdollista. Siksi olisi tärkeää, että esimerkiksi liikunnan yhteyshenkilöt tuntisivat SoveLin mahdollisimman hyvin.

Mä tulin SoveLin toimintaan siten, että mä sain vaan viestin, että sä oot meiltä nyt siellä, ja oon tupsautanu keskelle järjestöseminaaria ja mul ei ollu aavistustakaan, mikä se järjestö on, jonne mut on heitetty. Mä vaan menin johonkin seminaariin ja ihmettelin, että mikä on SoveLi. Hetken aikaa meni, ennen kuin pääsi sisälle. SoveLin sisällä kyllä hyvin otetaan vastaan, se on kiva ja lämminhenkinen porukka, mutta ei siitä kyllä- ja sitten siellä on ihmisiä, jotka on ollu mukana jo tään pitkän historian, niin ne tietää. Ehkä jonkin sortin- onko se sitten sen järjestön tehtävä, joka nimeää sen yhdyshenkilön vai onko se SoveLin tehtävä jollakin lailla perehdyttää, että mikä on tämä yhteisö, johon sinä olet tullut mukaan? Varmistetaan, että ihmiset tietää, miks ne on siellä mukana ja mitä ne on tekemässä. Ja sitten voi ruveta miettimään, että miten sitä tehdään.

SoveLiin tulevien luottamushenkilöiden ja liikunnan yhteyshenkilöiden johdonmukainen perehdyttäminen on tärkeää sitoutumisenkin näkökulmasta. Työntekijän määrääminen SoveLiin ei ehkä lähtökohdiltakaan ole paras tapa tulla toimintaan, mutta hyvä perehdytyspaketti pehmittäisi laskua ja auttaisi nopeammin pääsemään sisälle, tuomaan esille omia ideoita, ajatuksia, mielipiteitä – eli juuri sitä, mitä sovelilaiset haastattelujen perusteella toisiltaan odottavat.

Sitoutumista edistää myös SoveLin vaikuttavuuden ja merkityksen omakohtainen havaitseminen. Tähän tulee mahdollisuus, jos SoveLi kertoo jäsenistölleen paitsi tavoitteistaan ja pyrkimyksistään, myös pienistäkin edistysaskelista, joita se on ollut tuoppaamassa liikkeelle. Todellisuuteen perustuva myönteinen käsitys SoveLista kulkee käsikkäin SoveLia kohtaan koetun sitoutumisen kanssa, kun taas kielteiset kokemukset ja käsitykset nakertavat sitoutumista.

Pienten järjestöjen näkökulmasta SoveLiin saattaa omalta osaltaan sitouttaa se näkyvyys, jota SoveLissa toimiminen saattaa niillekin tuoda. 'Vastapalvelukseksi' nekin ovat lisäämässä SoveLin joukkovoimaa.

Sitoutuminen kulkee yhtä jalkaa myös me-tunteen, yhteenkuuluvuuden, kanssa. On helppo sitoutua järjestöön, jossa kokee olevansa kotonaan ja kuuluvansa arvostamaansa ja itselle mieluisaan porukkaan. Jos aineistoa vedetään yhteen, niin SoveLin kohdalla sitoutumista on kohtuullista odottaa ainakin sen työntekijöitä, luottamushenkilöiltä sekä liikunnan yhteyshenkilöiltä.

SoveLi voi vahvistaa yhteenkuuluvuutta ja siten myös sitoutumista hyvällä vuorovaikutuksella jäsenjärjestöjensä kanssa, samoin kuin edistämällä jäsenjärjestöjen keskinäistä vuorovaikutusta. Aineistossa pidetään tärkeänä esimerkiksi yhteisiä ”pyöreän pöydän keskusteluja”, joissa annettaisiin ja saataisiin ”järjestöllistä vertaistukea”. Sitoutumisen ohella myös seuraavat syyt kokoontumisiin mainittiin: ideoiden, kokemusten ja vinkkien vaihtaminen; yhteisten ongelmien kartoittaminen ja niiden ratkaiseminen yhteisvoimin; yhteistyökumppaneiden kartoittaminen sekä SoveLin piiristä että ulkopuolelta; samantapaisten toimintojen kartoittaminen päällekkäisyyksien karsimiseksi sekä toiminnan yhtenäistämiseksi ja parantamiseksi; muilta oppiminen samojen virheiden välttämiseksi.

Edellä kuvatut syyt ja aiheet pyöreän pöydän keskusteluihin edellyttävät osallistujiltaan niin suurta luottamusta ja avoimuutta, että jos keskustelut onnistuvat, ne hyvin todennäköisesti myös edistävät sitoutumista yhteisöön.

Mutta mihin kohtaan SoveLin onärkevintä asettaa sitouttamispyrkimystensä raja? Keskittyykö se omien luottamushenkilöidensä ja liikunnan yhteyshenkilöiden sitoutumisen edistämiseen, vai onko pyrittävä sitouttamaan ihmisiä myös paikallisyhdistystasolta, esimerkiksi liikuntavastaavia tai jopa yksittäisistä liikkujia? Jos ruohonjuuritason toimijat halutaan soveltavan liikunnan sitoutuneiksi sanansaattajiksi, SoveLin on tehtävä itsensä tunnetuksi heidän parissaan. Tässä voi olla oma urakkansa: ”Kukaan ei liity meidän järjestöön siksi, että se kuuluu SoveLiin, vaan siksi, että hän saisi vertaistukea, apua ja neuvoja omaan tilanteeseensa”, eräs haastateltava tiivistä.

Materiaalipankkeja ja vinkkilistoja

Aineistossa on useita toiveita SoveLin materiaalipankeista. Niitä voitaisiin koota jäsenjärjestöjen yhteistyöllä. Pankkeihin valitun aineiston kriteerinä olisi sen hyödyllisyys jäsenjärjestöille, niiden paikallisyhdistyksille, -seuroille ja -kerhoille ja yksittäisille liikkujille. Materiaalipankeista voisi välittää tietoa eteenpäin, ”ristiin rastiin jäsenistön kesken”, kuten aineistossa kuvataan.

Yksi konkreettinen ehdotus materiaalipankin sisällöksi ovat lajiesittelyt ja eri lajien säännöt sekä tieto siitä, mistä soveltavan liikunnan liikuntavälineitä voi lainata, vuokrata tai ostaa. Niin ikään pankkiin voisi koota vinkkejä hyvistä koulutus- ja kokouspaikoista perusteluineen ja yhteystietoineen, samoin materiaalipankki nähtiin esteettömistä ja muuten hyviksi arvioituista liikuntapaikoista kertomisen paikaksi.

Materiaalipankkiin ehdotetaan myös sellaisia sisältöjä, joista esimerkiksi oppilaitokset, kuten urheiluopistot, sekä tulevat ja alalla toimivat liikunta-ammattilaiset voisivat hakea kulloinkin tarvitsemaansa tietoa. Tällaisia sisältöjä voisivat olla esimerkiksi tiedot vammoista ja pitkäaikaissairauksista sekä siitä, kuinka ne tulisi ottaa liikunnassa huomioon. Soveltava liikunta itsessään on myös hyvä aihe materiaalipankkiin.

Vinkkilistoiksi ehdotettiin esimerkiksi listausta kaikkien jäsenjärjestöjen paikallisyhdistysten liikuntavastaavista yhteystietoineen. Ongelmana on, ettei kaikilla järjestöillä itselläänkään ole tällaisia tietoja kaikista paikallisyhdistyksistään, tai edes siitä, toimiiko paikallisyhdistyksessä liikuntavastaava tai muu vapaaehtoinen liikkuttaja tai esimerkiksi liikuntaa koordinoiva henkilö. Listojen kerääminen voi tuntua suurelta työltä etenkin siihen nähden, että niitä olisi päivitettävä säännöllisesti, mikä sitoo aikaa ja työvoimaa.

Lisäksi haastatteluissa toivottiin luetteloa jäsenjärjestöjen liikuntatyöntekijöistä ja liikunnan yhteyshenkilöistä. Tätä perusteltiin tietojen ja kokemusten vaihtamisen helpottamisella. Toisaalta liikunnan yhteyshenkilöiden nimet ja yhteystiedot ovat jo nyt saatavilla keskitetysti SoveLin kotisivustolta ja SoveLi-lehden takakannesta.

Vinkkilistaksi ehdotetaan myös tietoja rahoituslähteistä: mistä järjestöt tai paikallisyhdistykset voivat hakea rahoitusta, mitkä haut ovat meneillään tai tulossa auki, milloin hakuajat päättyvät ynnä muuta tärkeää rahoitustietoa tiiviissä ja selkeässä muodossa.

Vinkkilistaksi kävisi myös linkkilaari. Linkkilaariin olisi koottu sellaisia linkkejä, joita klikkaamalla järjestöjen liikuntatyöntekijät, liikunnan yhteyshenkilöt, liikuntavastaavat ja muut kiinnostuneet voisivat saada monenlaista hyödylliseksi katsomaansa tietoa.

Haastatteluissa ei pohdittu kuka tai mikä taho linkkilaaria kokoaisi tai arvioisi sinne laitettavien linkkien tärkeyttä, mutta raportin kirjoittajan ominaisuudessa kysyn itse, voisiko linkkilistan kokoaminenkin olla järjestöjen yhteistä puuhaa – voisiko sen tekninen toteutus olla sellainen, että

sinne voisivat kaikki liikunnasta vastaavat työntekijät ja vapaaehtoiset käydä itse lisäämässä hyödyllisiksi arvioimiaan linkkejä ja saatteeksi muutaman sanan kuvauksen siitä, mitä linkin takana on ja missä asioissa siitä esimerkiksi itselle on ollut hyötyä.

Lisäksi aineistossa esitetään toive, että jäsenjärjestöt voisivat laittaa SoveLi-lehden juttuja omille kotisivuilleen. Nyt on mahdollista laittaa juttuun linkki järjestöjen omilta sivulta, mutta ne, jotka tätä ehdottivat, pitivät helpompana ja yksikertaisempana, jos jäsenistölle ja työntekijöille tärkeät jutut voisi saada suoraan järjestön omalta www-sivulta.

Tilastoinnin perusmalli

Osa jäsenjärjestöistä tilastoi toimintaansa ja hankkii tietoa paikallisyhdistyksistä tai -kerhoista tilastoinnin ja kyselyjen avulla. Aineiston perusteella tilanne oli haastatteluja tehtäessä sellainen, että valtaosa haastateltavien edustamista järjestöistä kokosi paikallisyhdistystasolta joitakin tietoja jollakin tavalla, esimerkiksi poimimalla niitä yhdistysten toimintakertomuksista tai lähettämällä vuosittaisen kyselyn paikallisyhdistykselle sen toiminnasta.

Joissakin yhdistyksissä aloitellaan kyselykäytäntöä tai kartoitusta yhdistysten tilasta, tarpeista ja toiveista. Vähemmistönä on toimintamalli, jossa yhdistyksistä ei koota mitään tietoja, ja on myös yhdistyksiä, joissa tiedonkeruu tapahtuu lähes pelkästään keskustelemalla paikallisten liikuntavastaavien kanssa. Kyselyissä saatetaan tiedustella esimerkiksi liikuntaryhmien, liikuntaan käytetyn rahan sekä liikkujien ja ohjaajien määrää.

Tiedonkeruulla on ainakin kaksi tavoitetta. Ensinnäkin toimintaa koskevia tietoja voidaan tarvita rahoittajia varten. Toiseksi tiedoilla on merkitystä järjestön omaa toimintaa suunniteltaessa ja kehitettäessä. Usea haastateltava korosti, että kentältä saatuja tietoja, palautteita ja toiveita käytetään paikallistason ja jäsenistön tarpeisiin vastaamiseksi.

Tilastoihin ilmoitetaan yhdistysten toimintaluvut, siellä on se yhdistysten liikuntavolyymi, muttei liikuntakoulutuksiin osallistumista. (...) Tässä voitais tehdä yhteistyötä SoveLin kanssa, että miten liikunta-asioita kysytään yhdistyksiltä, näiltä alueyhdistyksiltä. Osa järjestöistä kerää sitä esimerkiksi rahoituksen kannalta. Yhteismitallista tilastointia. Me muutettiin tää meidän kysely, muttei sekään toiminut. Tää vois olla semmonen yks juttu, että tehtäs joku malli tilastointiin ja koulutettas järjestöt käyttämään sitä. Vaikea asia, aika monella on tilastointiongelma. Se pitäis saada mahdollisimman yksinkertainen ja yhteismitallinen.

SoveLin ja sen jäsenjärjestöjen yhteinen tilastointimalli voisi olla sähköinen tai paperinen peruskaavake, jossa kootuista tiedoista molemmat hyötyisivät. Lomakkeessa olisi tilaa sekä SoveLia että jäsenjärjestöjä kiinnostaville tiedoille. SoveLi ja jäsenjärjestöt voisivat keskenään kartoittaa, mitä yhteisiä intressejä niillä tiedonkeruussa on ja neuvotella, kuinka paljon käytetään yhteisiä kysymyksiä ja missä määrin kyselyissä on räätälöinnin varaa järjestön omia tarpeita varten.

Tilastointia pidetään tärkeänä siksi, että rahoittajien ja päättäjien otaksutaan edelleenkin ymmärtävän paremmin mitattua tietoa - lukuja ja määriä - paremmin kuin laadullisia selvityksiä. SoveLille ja jäsenjärjestöille johdonmukainen tiedonkeruu antaisi suuntaviitoja toiminnan kehittämiseen.

Säännöllisen, järjestelmällisen ja johdonmukaisen tiedonkeruun juurruttaminen SoveLin ja sen jäsenjärjestöjen käytäntöihin voi olla hienotunteisuutta vaativa tehtävä.

Jos tulee tällöisiä kyselypyyntöjä tai muuta, että kartotetaan tietoja, niin toivon, että huomioidais se, että meillä on tietyt rutiinit, jotka meidän on täällä ensisijaisesti tehtävä, ja sit se, että noita paikallisia ihmisiä ei oo niin helppo tavoittaa ja he ei aina vastaa niin nopeesti. Jos halutaan paikallista tietoa yhdistyksiltä tai seuroilta, se on loppujen lopuksi aika pitkä tie. He ei mielellään vastaa meidän omiinkaan kysymyksiin, kaikki tilastointi on aika vaikeeta, se on vapaaehtostyytä ja kaikki ei nää siitä hyötyä, miks he toimintaansa tilastois. Ja sit toisaalta mitä heiltä voi velvoittaa ja odottaa? Sit siel on ihan käytännön ongelmia. Meidän toimijat on aika ikääntynyttä porukkaa, ett sit myös tekniset taidot voi olla heikot. Kaikki ei käytä päivittäin sähköpostia, tai kaikille exel-lomakkeeseen vastaaminen ei oo itsestäänselvyys. Joudutaan puol vuotta aikasemmin sopimaan juttuja [esimerkiksi, että kysely on tulossa] ja opettamaan ihmisiä siihen tiettyyn vuosirytmiiin, että mitä selvityksiä tehään, niin sä et siihen kauheesti ylimääräisiä halua ottaa.

Kyselyt olisi ajoitettava ja laadittava siten, että ne rasittaisivat järjestöjä ja paikallisyhdistyksiä mahdollisimman vähän. Mikä SoveLin tai jäsenjärjestön näkökulmasta saattaa vaikuttaa yksinkertaiselta ja helpolta, voi paikallisyhdistyksen näkökulmasta olla työläs ja viedä aikaa siltä toiminnalta, jota esimerkiksi liikuntavastaava varsinaisesti on tullut tekemään. Tässä tilanteessa tuttuuden merkitys korostuu. Jos kyselyyn vastaava ihminen joutuu ihmettelemään, mikä SoveLi on ja miksi se haluaa näitä asioita tietää, tilanne ei ole vastaamiseen kovin otollinen.

SoveLin jäsenjärjestöilleenkin osoittamat kyselyt vaativat kohteen myötämieltä ja yhteistyöhalua ja ennen kaikkea todisteita, että kyselyihin vastaamisesta ja tilastojen edesauttamisesta on hyötyä myös omalle järjestölle ja jäsenistölle.

Yhteistä niille järjestöille, joissa enemmän tai vähemmän säännöllisesti kerätään tietoa paikallisyhdistysten toiminnasta, oli se, että kyselyissä ei välttämättä koota järjestelmällisesti tietoa koulutuksista, joihin liikuntavastaavat ovat kuluneen vuoden aikana osallistuneet. Järjestön omaan koulutukseen osallistumista saatetaan tiedustella, ja siihen osallistuneiden määrät ja nimet löytyvät tarvittaessa myös ilmoittautumisluelleista. Muiden tahojen järjestämään koulutukseen osallistumista ja siihen liittyviä tietoja ei juuri kysellä.

Tutkimusideoiden tuottaminen

Soveltavan liikunnan esillä pitämistä sekä liikuntapolitiikkaan ja -kulttuuriin vaikuttamista voidaan edistää hankkimalla tutkittua tietoa. Sen avulla helpottuu – ja joskus jopa mahdollistuu – toiveiden, tavoitteiden ja vaatimusten argumentointi.

Vammaisuutta, pitkäaikaissairauksia ja liikuntaa koskeva tutkimustieto voi olla hyödyllistä suoraan SoveLin jäsenjärjestöille ja niiden henkilöjäsenille. Hyöty on sitä todennäköisempää, mitä tarkemmin soveltavaa liikuntaa tuntevat ihmiset voivat vaikuttaa tutkimuskohteisiin ja kysymyksenasetteluihin. SoveLilta toivotaankin, että se tuottaisi aktiivisesti tutkimusideoita esimerkiksi yliopistojen ja muiden tutkimusta tekevien yhteisöjen hyödynnettäväksi.

Tutkimusideoiden tuottaminen edellyttää liikuntaan liittyvän tutkimuksen aktiivista ja järjestelmällistä seuraamista. Tutkimusta seuraamalla voidaan löytää ja välittää jo olemassa olevaa tietoa jäsenjärjestöjen käyttöön. Aineistossa ei oteta kantaa, kenen tai minkä tahon tehtävä tutkimusideoiden tuottaminen ja tutkimuksen seuraaminen olisivat, vai olisiko se kollektiivinen tehtävä, josta jokaisessa järjestössä otettaisiin vastuuta.

5. Yleiset koulutuksen lähtökohdat ja tarpeet

Edunvalvonnan rinnalla koulutus nousee SoveLiin kohdistuneista odotuksista tai tarpeista useimmin mainittujen joukkoon – ja koulutustarpeista puhuttaessa ne kytkeytyvät toisiinsa. Edunvalvontaan täytyy kouluttaa ja toisaalta koulutus on osa edunvalvonnan kokonaisuutta. Suuri tavoite, jota myös koulutuksen avulla voidaan lähestyä, on sellainen yhteiskunta, jossa liikunnassa vallitsevat tasa-arvo, esteettömyys ja saavutettavuus.

Aineistossa nousee yhdeksi SoveLin koulutuksen kehittämisen haasteeksi jäsenjärjestöjen kirjavuus, monenlaisuus ja monialaisuus. SoveLilla on resursseja ottaa huomioon jäsenkentän vaihtelevuus vain löytämällä kaikille jäsenjärjestöille yhteiset tarpeet ja intressit ja keskittymällä niihin. Näin koulutus myös palvelisi jäsenistöä tasapuolisimmin.

Just semmosia koulutuksia, mistä on hyötyä, on se sairaus- tai vamma ryhmä mikä tahansa. Samat tiedot tarttee moni muukin järjestö tai potilasryhmä toimiakseen eri paikoissa.

Kun diagnoosirajat ylittävät, yhteiset alueet ovat löytyneet, SoveLin on helpompi löytää suunta koulutustoimintansa kehittämiseksi. Kun yhteiset alueet ovat hahmottuneet, myös päällekkäisten toimintojen karsiminen ja työnjaon kirkastaminen käyvät entistä mahdollisemmiksi.

Aineistossa nousee esille voimakas toive, että kaikilla, jotka toimivat yhteiskunnassa liikunnan parissa päättäjinä, liikunta-alan ja terveydenhuollon ammattilaisina tai liikunnan vapaaehtoisina, olisi laaja näkemys liikunnasta. Liikunta tulisi ymmärtää osaksi elämän kokonaisuutta: liikunta voi olennaisesti lisätä ihmisen psyykkistä, sosiaalista ja fyysistä toimintakykyä. Liikunta kohentaa kuntoa, edistää terveyttä ja toimintakykyä, tuottaa iloa ja on usein myös sosiaalisesti palkitsevaa.

Koulutuksen toivotaan ottavan huomioon liikunnan merkityksen osana ihmisen arjen, hyvinvoinnin ja elämänlaadun kokonaisuutta. Jos liikunta eristetään muusta elämänmenosta erilliseksi saarekkeeksi, jonka liitoksia hyvinvointiin ja elämänlaatuun ei tunnusteta eikä tehdä näkyviksi, liikuntakoulutus voi jäädä sisällöltään kapeaksi temppekouluksi.

Myös vammaisten ja pitkäaikaissairaiden ihmisten käsityksiä liikunnasta ja sen merkityksestä voidaan laajentaa ja syventää. Mahdollisen kuntoutuksen lisäksi heitä kannattaa rohkaista liikkumaan oma-aloitteisesti ja ohjata huomaamaan liikunnan merkitys kokonais hyvinvoinnilleen.

Aineiston perusteella kapea-alainen käsitys liikunnasta ei yleensä ole SoveLin eikä sen jäsenjärjestöjen piirre, vaan pikemminkin asenne, johon ne aika ajoin törmäävät itsensä ulkopuolella.

Edunvalvonnallinen koulutus

Haastatteluissa kuvataan kuntaliitoksia kyteväksi pommiksi, jonka seuraukset tulevat näkyviin lähivuosina, kun kuntien ”porkkanarahat” on käytetty loppuun. Mitä sen jälkeen tapahtuu? Kuinka käy vammaisten ja pitkäaikaissairaiden ihmisten liikuntamahdollisuuksien ja -palvelujen? Mahdolliselta edunvalvontakoulutukselta tarvitaan paljon. Olisi opittava lukemaan merkkejä, jotka ennakoivat liikuntamahdollisuuksien ja -palvelujen tulevaisuutta, jotta kehityskulkuihin voisi tarttua ajoissa ja mahdollisimman konkreettisesti.

Olisi saatava koulutusta päätöksenteon seuraamiseen ja siihen vaikuttamiseen, mutta myös siihen käytännössä erittäin kovaan tilanteeseen, jossa huono päätös on saatava valitusteitse muutetuksi.

Edunvalvonnallisen koulutuksen tarpeet asemoidaan aineistossa muun muassa paikallisyhdistyksen ja kunnan suhteeseen. Yhdistyksen pitäisi osata pitää puoliaan ja ajaa jäsenistönsä liikuntaan liittyvää etua.

Niitten ihmisten, ketkä siel kentällä toimii, pitäis ymmärtää se viidakko, miten toimitaan. Hahmottaa, miten kunnassa toimitaan – kunnallishallinto oikeestaan.

Jotta alueellinen tai paikallinen edunvalvonta toteutuisi, paikallisyhdistyksessä pitäisi tuntea päätöksentekoprosessit kunnallishallinnossa. Tavoite on, että niitä pystytään seuraamaan siten, että tuleviin päätöksiin päästään vaikuttamaan ajoissa. Kysymys voi olla esimerkiksi kuljetuspalvelun tai muiden etuuksien heikentämisestä. Oma kysymyksensä on, keiden on kohtuullista odottaa seuraavan kunnallista päätöksentekoa ja ottavan vastuuta siihen vaikuttamisesta. Kuinka paljon se kuuluu esimerkiksi paikallisyhdistysten liikunnan vapaaehtoistyöntekijöille?

Asennekoulutus

Taloudellisesti tiukkoina aikoina, mutta muulloinkin, olisi tärkeää, etteivät ainakaan pelot, ennakkoluulot ja kielteiset asenteet haittaisi liikunnan soveltamista tarvitsevien ihmisten mahdollisuuksia harrastaa liikuntaa. Aineiston perusteella tarvitaan koulutusta, joka vaikuttaisi asenteisiin niin, että vammaisen tai pitkäaikaissairaana olisi helppo mennä samoihin liikuntaryhmiin muiden kanssa (inkluusio) tai että hänen mahdollisuutensa saada tarvitsemansa järjestelyt liikuntaa varten eivät kaatuisi ennakkoluuloihin tai muihin kielteisiin asenteisiin. Myös vammaisia ja pitkäaikaissairaita ihmisiä kannustetaan diagnoosirajojen ylittämiseen ja keskinäiseen yhteistyöhön.

Jos ajatellaan koulutusta, on ihan perusjuttu, että näkee erilaisia vammaisryhmiä. Niin hassulta kuin se kuulostaakin, semmonen rasismi eri vammaisryhmien välillä ja jopa sisällä on olemassa. Kasvattamista [tästä pois] ei mun mielestä ole koskaan liikaa.

* * *

(...) enemmänkin voisi just semmosta vähän laajakatseisempaa näkökantaa. Kyl mä toisaalta ymmärrän senkin, että nää halua siellä olla keskenään, he kokee sen oman ryhmänsä niin semmoseksi erilliseksi ehkä. Että ymmärrän senkin näkökannan, että aina se ei onnistu se yhteistoiminta, mut ett etenkin jos on pulaa siten, että siel jumpassa käy vaan kaks, eli joko se kuolee se porukka tai sit me avataan se muillekin. Vähän tämmöst ajattelua.

* * *

(...) ollaan todettu, että meil ei oo mahdollista järjestää omia liikuntaryhmiä, jolloin meidän täytyy pystyä avaamaan kanavia meidän liikkujille mennä jo olemassaoleviin ryhmiin. Mutta joskus se kaatuu asenteisiin ja siihen, että tietoa ei oo siitä, että mitä tää vaatii, voidaanko me ottaa tällainen henkilö meidän ryhmään, onko tää turvallista meille, muille liikkujille tai tälle sisääntulevalle liikkujalle. Jos kaikki ne kysymykset on sellaisia, johon sä et pysty vastaamaan heti, niin sulle on erittäin helppo sanoa, että ei. Koska se on turvallisempaa. Sitä ei pidä nähdä, että ihmiset tekis sen sen takia, kun ne kokis nää sisääntulevat ihmiset alempiarvosina tai ett se olis suoranaista rasismia, mutta kun se on vaan helpompaa, se on turvallisempaa sanoa ei. Jos et sä pysty vastaamaan kysymyksiin, ei pysty myöskään toimimaan.

Sitaatit valottavat diagnoosirajojen ylittämisen vaikeutta eri näkökulmista. Ensimmäisessä sitaatissa perätään kosketusta ylipäänsä erilaisiin ihmisiin ja ryhmiin, jotta yhteinen toiminta mahdollistuisi tai helpottuisi. Pitkäaikaissairaant tarvitsevat myös itse tietoa oman sairautensa eri vaiheista. Kun he ymmärtävät, missä vaiheessa joku toinen on sairautensa ja mitä sairaus tuossa vaiheessa aiheuttaa, ryhmien sisäinen syrjintä voi vähentyä. Toisaalta pelkkä tieto ei ehkä auta, vaan kysymys on myös siitä, kuinka pitkällä ihminen oman sairautensa hyväksymisessä on – sellaisen ihmisen

näkeminen, jonka sairastamisessa terveempi näkee oman tulevaisuudenkuvansa, voi olla hyvin ahdistava kokemus.

Toisessa sitaatissa nousee esille yhteistoiminnan rationaalisuus. Joskus resursseja on niin vähän, että voimat kannattaa yhdistää paikkakunnan muiden ryhmien kanssa. Näin jokainen saa jotakin sen sijaan, että moni jäisi kokonaan ilman. Tässäkin liikutaan paitsi järkeistämisen, myös suvaitsevaisuuden ja erilaisuuden hyväksymisen alueella.

Kolmas sitaatti kuvaa tietämättömyydestä versovia asenteita ja pelkoa. Vammaista tai pitkäaikaissairasta ihmistä ei haluta liikunta- tai urheiluporukkaan mukaan, koska pelätään, että tapahtuu jotakin sellaista, jossa ei osata toimia oikein tai ollenkaan. Pelkoa vammaisen tai pitkäaikaissairaana turvallisuuden heikentymisestä käytetään syrjinnän tai pois sulkemisen perusteluna. Tietä muiden joukkoon liikkumaan voisi madaltaa esimerkiksi liikuntapaikkojen ja urheiluseurojen vetäjien, ohjaajien ja valmentajien koulutuksella ja oikealla tiedolla. Järjestöjen omaa väkeä voisi kouluttaa kohtaamaan ennakkoluuloja ja argumentoimaan niitä vastaan.

Mutta kenen tehtävä asenteisiin vaikuttaminen on ja ketkä ovat keidenkin kohderyhmiä? Aineiston perusteella sekä SoveLin jäsenjärjestöjen että SoveLin, kaikkien tahoillaan ja omalla tavallaan. Hyvin monenlaiset kohtaamiset voivat olla otollisia asenteisiin vaikuttaminen tilanteita. Entä mitä varsinainen asennekoulutus voisi olla? Se voisi olla asiallisen ja oikean tiedon jakamista erilaisista vammoista ja pitkäaikaissairauksista sekä mahdollisimman konkreettisesti sen läpikäymistä, miten liikunnassa eteen ehkä tulevissa tilanteissa pitää toimia. Mitä tehdä esimerkiksi, jos liikkuja saa epilepsia-, astma- tai muun kohtauksen? Tieto ja osaaminen vähentävät pelkoja ja lisäävät varmuutta ja siten myös valmiuksia hyväksyä ”erilaisten” ihmisten osallistuminen liikuntaan siinä missä muidenkin.

Asenteiden vapautuminen peloista ja ennakkoluuloista merkitsee sosiaalisen ja henkisen esteettömyyden edistymistä, mutta usein myös fyysisten esteiden poistaminen on ennen kaikkea asennekysymys.

Liikkeelle-koulutus

SoveLin Liikkeelle-koulutus nousi haastatteluissa esille kahden ”ääripään” kautta. Yhtäältä on järjestöjä, joissa paikallisyhdistysten liikuntavastaavia aktivoidaan osallistumaan Liikkeelle-koulutukseen samalla, kun omaa koulutusta on vähennetty tai se on lopetettu. Toisessa päässä on toimintatapa, jossa Liikkeelle-koulutus vain ohitetaan. Tätä kuvaa sitaatti eräältä haastateltavalta: ”Olen huono markkinoimaan SoveLin koulutuksia, mutta Kuntourheiluliiton koulutuksia olen markkinoinut.”

Yleensä liikunnan yhteyshenkilöt tiedottavat jokseenkin tasaisesti kaikista tarjolla olevista koulutuksista, joista jäsenistö voisi olla kiinnostunut. Jos SoveLin Liikkeelle-koulutusta ei markkinoida, tai markkinoidaan ”huonosti”, mitä syitä siihen on? Aineisto ei anna suoraa vastausta, mutta tarjoaa aineksia joihinkin oletuksiin.

Ensinnäkin jäsenjärjestöt markkinoivat hyvin monenlaisia koulutuksia, ja SoveLin järjestämä koulutus on yksi vaihtoehto muiden joukossa, ei automaattisesti etusijalla. Koulutuksen sisältö ja kohderyhmän senhetkiset tarpeet ratkaisevat markkinointia koskevissa harkintatilanteissa. Tasapuolinen ja jäsenistöä palveleva harkinta edellyttää, että sekä tarjonnan sisältö että kohderyhmän tarpeet ovat viestin välittäjän tiedossa.

Toiseksi kysymys voi olla identiteetistä – monet järjestöjen toimintaan liittyvät kysymykset koskevat erityisesti sitä vamma- tai sairausryhmää, jonka ympärille toiminta keskittyy. Tällöin SoveLin tarjoama koulutus voi jäädä liian yleiseksi yltämättä koskettamaan vammaisten ja pitkäaikaissairaiden järjestöjen toiminnan perusajatuksia. SoveLi on soveltavan liikunnan asiantuntija, mutta kaikissa järjestöissä jäsenistö ei tarvitse kovin merkittävästi soveltavaa liikuntaa.

Kolmanneksi: SoveLia arvioidaan haastatteluissa melko tuntemattomaksi paikallisyhdistyksille. Paikallisyhdistysten ja yksittäisten henkilöjäsenten keskuudessa SoveLi ei ole samalla tavalla ”me” kuin oma järjestö. SoveLin toiminta ei tarjoa samanlaista tартtumapintaa kuin suoraan oman vamman tai pitkäaikaissairauden kanssa elämistä koskeva toiminta.

Edelliset kolme seikkaa asettavat SoveLille haasteen koulutuksen kehittämisessä. Jos ajatellaan järjestöjen organisaatioita, SoveLin on ratkaistava, minkä ’portaan’ toimijat se haluaa tavoittaa? Haastatteluissa korostuu, että osallistujia saadakseen koulutuksen järjestäjän tulisi olla kohderyhmille tuttu, turvalliseksi ja luotettavaksi todettu. Haastattelujen perusteella SoveLilla on tuntemattomuuden muuri murrettavana, mikäli se haluaa saavuttaa tutun ja turvallisen kouluttajan statuksen jäsenjärjestöjensä paikallisyhdistysten keskuudessa, henkilöjäsenten muodostamasta ruohonjuuritasosta puhumattakaan. Tässä SoveLi tarvitsee yhteistyötä jäsenjärjestöjensä yhteyshenkilöiden kanssa. Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että SoveLi ei tuntemattomana järjestönä voi, eikä sen ole järkevää, ryhtyä tarjoamaan koulutusta paikallisyhdistyksille emojärjestöjen ohitse. Ilman emojärjestön tukea ja näkyvyyttä SoveLin rinnalla paikallistasolle meneminen voi aiheuttaa hämmennystä ja epä tietoisuutta.

Mitä muita syitä SoveLin koulutuksen markkinoinnin passiivisuuteen voisi olla? Ehkä yksi syy löytyy jäsenjärjestöjen liikuntatyöntekijöiden, SoveLin yhteyshenkilöiden ja alueesihteereiden työn arjesta. Jos järjestö ei ole nimenomaisesti liikuntajärjestö eikä sillä ole yhtään liikuntatyöntekijää, sen toiminnassa ei ole kovinkaan paljon tilaa erityisesti liikunnan painottamiselle. Toisekseen järjestöjen työntekijöiden suhde – vahvempi tai heikompi sitoutuminen – SoveLiin on vapaaehtoinen ja palkaton, ja heidän työpäivänsä täyttyvät enimmäkseen työnantajan eli palkanmaksajan määrittelemistä tehtävistä. Myös näistä syistä SoveLin koulutuksen markkinointi voi olla samalla viivalla kuin muiden toimijoiden järjestämä koulutus, ei sen enempää etu- kuin viimesijallakaan.

Enimmäkseen SoveLin Liikkeelle-koulutusta pidetään kuitenkin hyvin arvokkaana, sen halutaan jatkuvan tulevaisuudessakin ja siitä myös tiedotetaan paikallisyhdistyksiin liikuntavastaaville. Liikkeelle-koulutuksen yhtenä vahvuutena pidetään sitä, että osallistujat voivat viritellä yhteistyösuhteita luontevasti jo koulutuksen aikana, sillä koulutuksiin osallistuu yleensä ihmisiä monista eri yhteisöistä. Myös Liikkeelle-koulutuksen rakennetta pidetään toimivana ja säilyttämisen arvoisena. Parhaimmillaan Liikkeelle-koulutusta pidetään motivoivana ja innostavana ja sen nähdään rohkaisevan vapaaehtoisia liikuntavastaavia jäämään tehtäväänsä.

Ei meillä ole liikuntavastaaville omaa koulutusta ollut mitään. On sitten mainostettu näitä SoveLin koulutuksia ja sellaisia alueellisia koulutuksia, mistä ollaan saatu tietoa. Niitä ollaan siten liikuntatiedotteessakin mainostettu. Mun tietääkseni meillä on osa porukasta käynyt SoveLin koulutuksia, mutta tilastointia ei ole.

Osa SoveLin jäsenjärjestöistä ohjaa ja aktivoi paikallisyhdistysten liikuntavastaavia suoraan Liikkeelle-koulutukseen järjestämättä heille lainkaan omaa koulutusta. Näissä järjestöissä pidetään hyvänä, että SoveLin Liikkeelle-koulutuksen ansiosta liikuntavastaaville ylipäättään on tarjolla hyvää koulutusta, samalla järjestön yleensä niukkoja resursseja voidaan suunnata muuhun toimintaan. Toisaalta osa haastateltavista pohti, voiko liikuntavastaavien kouluttamista sittenkään

jättää SoveLin tarjoaman koulutuksen varaan, vai pitäisikö liikuntavastaavien koulutukseen yhdistää oman järjestön asiantuntemus siitä, kuinka vamma tai pitkäaikaissairaus vaikuttaa liikkumiseen ja on otettava siinä huomioon.

Jos paikallisyhdistysten liikuntavastaavien koulutus on vain Liikkeelle-koulutuksen varassa, se voi olla liian yleistä, jotkut arvelivat. Ainakin yhdessä SoveLin jäsenjärjestössä ollaankin tauon jälkeen taas virittämässä omaa liikuntavastaavien koulutusta.

Alkuaikoina meillä oli liikuntavastaaville koulutusta. Mutta nyt kun on SoveLi, me ollaan aktivoitu mein liikuntaihmissä Liikkeelle-koulutuksiin ja näihin muihin. (...) Kyllä tää on resurssikysymys ollut meilläkin, että mitä tehdään ja mitä priorisoidaan. En tiedä, onko tään koulutuksen antaminen SoveLille järkevää, tarvisko sitä oman pesän hoitamista ehkä enemmän eikä luottaa siihen SoveLiin, että ehkä se menee liian yleiseksi. (...) Ollaan herättelemässä omia liikuntakoulutuksia taas pystyyn, ilmeisesti se tarve on myös yhdistyksien suunnalta tullut.

Aineistossa nousee esille myös huoli siitä, että SoveLin tarjoama koulutus on muutaman ihmisen harteilla. Ratkaisuksi ehdotetaan jäsenjärjestöjen entistä suunnitelmallisempaa ja järjestelmällisempää yhteistyötä SoveLin järjestämässä koulutuksessa. Yksi ehdotus kuului, että vaikka SoveLi onkin jo lähtökohtaisesti jäsenjärjestöjensä yhteistyöjärjestö, liikuntavastaavien koulutus voitaisiin järjestää nykyistä konkreettisemmin yhteistyönä.

Aineiston perusteella vaikuttaa siltä, että osa järjestöistä pitäisi tärkeänä kouluttaa liikuntavastaavansa itse, ja jotkut haastateltavat olivat pahoillaan siitä, ettei siihen ole voimavaroja. Omassa koulutuksessa voitaisiin kiinnittää huomiota juuri tietyn vamman tai pitkäaikaissairauden huomioimiseen liikunnassa ja tuoda esille juuri oman järjestön keskeisiä lähtökohtia. Oman koulutuksen puuttuminen saattaa myös vaikeuttaa vapaaehtoisten liikuttajien rekrytoimista paikallisyhdistyksiin, sillä monikaan ei halua ryhtyä liikuttamaan muita ilman perehdytystä. Lisäksi, kuten todettua, SoveLi koulutuksen järjestäjänä voi tuntua liikuntavastaavista vieraalta. Toisaalta jos Liikkeelle-koulutusta suosittelee tuttu ja luotettava oman järjestön työntekijä, osallistuminen voi hyvinkin toteutua.

Aineistosta ei nouse näkyville Liikkeelle-koulutukseen kohdistuvia muutos- tai kehittämistoiveita, tosin niitä ei suoraan kysytykään. Pikemminkin aineistossa kuvaillaan Liikkeelle-koulutuksen asemaa koulutusta järjestävien tahojen joukossa ja peilataan sen tarjontaa omiin tarpeisiin. Suora, mutta vähäinen kritiikki koski koulutuksen Liikkeelle-nimen herättämiä odotuksia. Eräs haastateltava kertoi havainneensa, että jotkut olivat odottaneet koulutukselta liikuntaa. Tämä on pieni yksityiskohta, jota ei ole syytä suurentaa. Kuitenkin se kertoo siitä, kuinka tärkeää koulutusta markkinoitaessa on kertoa mahdollisimman hyvin sen sisältö ja tavoitteet. Toisaalta virheellinen odotus kertoo myös siitä, että osallistumista harkitsevan lukijan tai kuulijan kannattaa keskittyä kannattaa keskittyä koulutuksen kuvaukseen huolellisesti.

6. Haastateltavien omat koulutustarpeet

Kun haastateltavat pohtivat omia koulutustarpeitaan, esille tuli kolmenlaisia linjauksia. Ensinnäkin suurin osa haastateltavista kokee, että omia koulutustarpeita ei juuri nyt ole. Toiseksi: Jos omia koulutustarpeita on, ne eivät välttämättä kohdistu SoveLiin. Koulutuksen järjestäjä voi olla kuka tai mikä tahansa, joka järjestää sillä hetkellä omia tarpeita vastaavan koulutuksen.

SoveLi koetaan soveltavan liikunnan yleisasiantuntijaksi, ei niinkään vammojen ja pitkäaikaissairauksien asiantuntijaksi. Osa haastateltavista totesi, että järjestön oma liikunnan

vertaisohjaaja- tai liikuntavastaavakoulutus on toimivaa, eikä jäsenistö tarvitse liikuntaan paljonkaan soveltamista. Koulutustarpeet näyttävätkin useimmiten liittyvän siihen pitkäaikaissairauteen tai vammaan, joka kyseisen jäsenjärjestön henkilöjäseniä yhdistää. Halutaan esimerkiksi päivittää tiedot ajan tasalle uusimpien tutkimustuloksien avulla.

Kolmas kokemus omista koulutustarpeista oli 'nälkäinen'. Lähes kaikki mahdollinen – myös soveltavassa liikunnassa – innostaa, kiinnostaa, on tarpeellista ja syventää omaa osaamista, mutta oma toimenkuva sekä ajan, rahan ja muiden voimavarojen rajallisuus pakottavat priorisoimaan. Koulutukseen nälkäisesti ja tiedonjanoisesti suhtautuvien tunnuslause kuuluu: ”Koskaan ei ole ammatissaan valmis!”

Nälkäinen suhde kouluttautumiseen edustaa aineistossa vähemmistöä, mutta saattaa SoveLin näkökulmasta olla kiinnostava: onhan soveltava liikunta mukana koulutukseen nälkäisesti suhtautuvien intresseissä. Tässä ryhmässä SoveLi joutuu kuitenkin kilpailemaan paitsi muiden koulutuksen järjestäjien kanssa, ja myös kohderyhmän jäsenten työnantajan kanssa heidän ajastaan ja taloudellisista panostuksistaan, eli viime kädessä prioriteeteista.

Haastateltavien itselleen määrittelemät koulutustarpeet – silloin, kun niitä oli – olivat sekä yleisiä että yksityiskohtaisia ja konkreettisia. Edellä mainitun vammaan tai pitkäaikaissairauteen liittyvän tietouden päivittämisen ohella esille nousi yleisluontoisia koulutustarpeita, sellaisia, joiden sisältöä koulutuksen järjestäjä joutuisi purkamaan osiinsa ja kääntämään käytännöksi ennen konkreettisen koulutuksen sisällön suunnittelua. Näitä ovat esimerkiksi edunvalvontaan ja asenteisiin vaikuttamiseen liittyvä koulutus, samoin esimerkiksi kansainvälisyys, vuorovaikutus ja itsensä kehittäminen.

Edunvalvontaan liittyvä koulutus tarkoittaa esimerkiksi lainsäädännön ja kunnallisen päätöksenteon prosessien kertailemista siten, että koulutettavat oppivat, kuinka päätöksiin voi vaikuttaa ajoissa. Asenteisiin vaikuttaminen puolestaan voi kytkeytyä tiedottamiseen ja viestintään sekä vuorovaikutukseen. Vuorovaikutus sisältää myös kysymyksiä siitä, kuinka henkilöjäsentä ohjataan ohjata eteenpäin kuntoutuksen, liikunnan ja vertaistuen kiemuroissa ja palveluketjussa yleensäkin. Kansainvälisyys voi tarkoittaa esimerkiksi kansainvälisten yhteistyö- ja tiedonvaihtoverkostojen luomista ja ylläpitämistä.

Myös ajankohtaiset rahoituslähteet, rahoituksen hakeminen ja aikataulut mainittiin koulutustarpeina, samoin kaivattiin koulutusta siitä, keiden tahojen kanssa voisi tehdä minkäkinlaista yhteistyötä. Muista yksittäisistä koulutustarpeista tulivat esille liikuntahallintoon liittyvät koulutus sekä kokeneiden konkareiden vinkit vertaistuen järjestämisestä.

Osa haastateltavista toivoi koulutusta, joka antaisi valmiuksia ideointiin omassa työssä. Toive sisältää uusien vinkkien ja motivaation saamista omaan työhön. Uudet vinkit ja ideat nähtiin osaksi kyllästymisen ja leipiintymisen torjuntaa. Jos on itse motivoitunut, jaksaa paremmin myös tukea paikallisyhdistysten liikuntavastaavia, ja pystyy muutenkin paremmin olemaan työssään hyödyksi järjestölle ja sen jäsenille.

Ideointi koulutuksen aiheena jakoi kuitenkin mielipiteet jyrkästi. Jotkut kokivat saaneensa ideoida aivan tarpeeksi, eivätkä he enää missään tapauksessa käyttäisi arvokasta työaikaansa koulutuksellisiin ideointipäiviin. Osa haastateltavista taas suorastaan kaipasi ideointikoulutusta ja suhtautui siihen hyvin innokkaasti.

Konkreettisiin koulutustarpeisiin kuuluu muun muassa tarve saada tietoa uusista liikunnan apu- ja toimintavälineistä, ja myös erityisryhmille sopiviin liikuntalajeihin halutaan koulutusta. Liikuntalajeista mainittiin kiipeily, melonta ja seikkailu sekä tanssi- ja palloilulajit. Lajikoulutuksessa voitaisiin perehtyä useampaan lajiin kerrallaan, ei vain yhteen. Osa haastateltavista sanoi, että lajikoulutuksen voisi jossain määrin korvata kaikkien käytettävissä olevan lajitietopankin avulla. Lajitietopankkiin olisi koottu kaikki olennainen tieto jäsenjärjestöjen henkilöjäsenille sopivista liikuntalajeista siten, että eri lajien liikuntaryhmiä voisi tarvittaessa vetää jopa ilman koulutusta. Lajitietopankista voisi etsiä myös vinkkejä ja virikkeitä, saada virtaa omaan ja ohjattavien liikuntaan.

Eräs haastateltava oli havainnut, että liikunnan työntekijät hakeutuvat herkästi sellaiseen koulutukseen, joka vastaa heidän omia liikunnallisia intressejään. Hän arveli, että voisi olla eduksi hakeutua koulutukseen, jossa joutuu ylittämään henkilökohtaiset liikuntamieltymyksensä. Monipuolisuus koituu yleensä asiakkaiden tai jäsenjärjestöjen henkilöjäsenten hyväksi, ja omia rajoja ylittäessään voi saada tuntumaa siitä, mitä vammaiset ja pitkäaikaissairaat ihmiset joutuvat liikunnassa ylittämään.

Lisäksi toivottiin etenkin jo hyvän aikaa sitten valmistuneille ja työssään pitkään olleille järjestötyöntekijöille vaikkapa puolen vuoden pituista kertauksenomaista koulutusta, jonka aikana käytäisiin läpi liikunta-alan uudet tuulet tiedon, tutkimuksen ja lajien osalta. On selvää, että liikunnasta vastaavat järjestöjen työntekijät joutuvat työssään toimimaan kehityksen mukana, seuraamaan uusia tuulia ja ottamaan selvää asioista. Mutta jos sen lisäksi tärkeimmät kehityksen käänneet voisi saada päivitettyä koulutuksen muodossa, voitettaisiin paljon aikaa ja saataisiin uusia vinkkejä, virikkeitä, neuvoja, näkökulmia ja motiiveja toimintaan.

Tiedottaminen nousi yhdeksi koulutustarpeeksi. Sitä toivottiin, jotta ”saisi oman asian menemään läpi”. Tiedottaminen SoveLin sekä sen jäsenjärjestöjen ja työntekijöiden toiminnassa läpäisee teemana koko haastatteluaineiston. Siihen viitataan monissa eri yhteyksissä. Haastattelevat toivovat koulutukselta tiedottamisen niksin haltuun saamista siten, että he saisivat viestinsä tavoittamaan kohderyhmät. Koulutus voisi myös koskea tieto- tai informaatiotulvan käsittelemistä. Miten valitaan ja parhaiten välitetään yhdistykseen esimerkiksi sähköpostitulvasta juuri se aines, josta vaikkapa juuri liikuntavastaaville on hyötyä? Millä tavalla tietoa voisi arvioida? Millä tavalla saadaan oma viesti huomatuksi? Onko sähköposti paras kanava tiedonvälitykseen, vai onko sille kilpailukykyisiä vaihtoehtoja? Jotkut haastateltavat ovat toistaiseksi ratkaisseet tiedonvälityksen pulmat laittamalla meilitse eteenpäin käytännöllisesti katsoen kaiken saamansa materiaalin, osa taas pyrkii varomaan päällekkäispostitusta ja seuloa tarkemmin, mitä lähettää eteenpäin.

Vaikka työsuhteisten liikunnan työntekijöiden koulutustarpeisiin vastaaminen saattaa SoveLin näkökulmasta olla enemmän haasteellista kuin yksinkertaista, ainakin yksi lähtökohta on kunnossa: haastateltavat kertovat, että heidän työnantajansa suhtautuvat työntekijöiden koulutukseen ja ammattitaidon syventämiseen myönteisesti. Kun työntekijällä on kouluttautumisen tarvetta ja perustelut, hän pääsee koulutukseen. SoveLin haaste on ymmärtää tietoonsa kantautuneet koulutustarpeet riittävän syvällisesti ja vastata niihin mahdollisimman konkreettisesti ja käytännönläheisesti.

Liikuntavastaaville matalan kynnyksen koulutusta

Olellaiseksi liikuntavastaavien koulutuksessa haastateltavat arvelivat osallistumisen matalan kynnyksen. Tuttuus voi madaltaa kynnystä tehokkaastikin. Eräs haastateltavista oli havainnut, että liikuntavastaavat pitävät siitä, että ainakin yhtenä kouluttajana on vertaiskouluttaja. Liikunta-

ammattilaiseen kouluttajana voi liittyä auktoriteettipelkoa. Siksi liikuntavastaavien kouluttajana voisi olla esimerkiksi ammattilaisen ja vertaisen muodostama kouluttajapari. Tällaiseen koulutukseen voi olla huomattavasti helpompi osallistua kuin ”auktoiteetin” yksin vetämään koulutukseen.

Mulla on [koulutuksissa] yleensä kaverina vertaisohjaaja, sellainen, joka on paikallisyhdistyksessä vuosikausia vetänyt liikuntaa. Hän on käynyt liikuntavastaavien koulutukset, liikkuu itse paljon. Me jaetaan sitä vastuuta, ja se on tulevillekin liikuntavastaaville hyvä kannustin, että hei, tossa onkin ohjaajana ja meille asioita opettamassa ihminen, joka on ollu samassa tilanteessa ku me, käyny itekin nää liikuntavastaavan koulutukset. Vertaisohjaaja tuo tavallaan lähemmäs sitä, että liikuntavastaavan tehtävä on mahdollinen kelle tahansa.

Varsinaisen liikuntakouluttajan ja vertaisliikuttajan yhteistyö koulutuksessa vaikuttaa toimivan hyvin. Laajemmasta näkökulmasta liikuntavastaavien kouluttamiseen toivotaan yhteistyötä myös jäsenjärjestöjen kesken. Näin voitaisiin käyttää yhtä koulutusmallia, jota kuitenkin olisi sovellettavissa järjestöittäin tai paikallisyhdistyksittäin. Esimerkiksi SoveLin jäsenjärjestöjen paikallisyhdistysten liikuntavastaavien koulutus voitaisiin rakentaa siten, että koulutuksessa on useille yhdistyksille sopiva yhteinen osa, mutta lisäksi myös eriytetty jakso, jossa käsitellään juuri tiettyjen sairauksien tai vammojen vaikutusta liikuntaan ja liikkumiseen.

Paikallisyhdistysten liikuntavastaavien koulutuspaikkoina urheiluopistot koetaan aineiston perusteella toimiviksi ja tarkoituksenmukaisiksi. Niiden työntekijöillä ja opiskelijoilla on monenlaista liikuntaan liittyvää osaamista, ja he voivat osallistua kouluttamiseen. Lisäksi urheiluopistoissa on mahdollisuus kokeilla monenlaisia lajeja turvallisessa ympäristössä. Urheiluopistot soveltuvat hyvin myös liikuntavastaavien liikkumistaitojen ja liikunnan ohjaamisen opetteluun.

Liikuntavastaaville nähdyt koulutustarpeet ovat ehkä parhaiten arvioitavissa heihin emojärjestöistä kohdistuvien odotusten kautta. Näitä käsitellään seuraavan luvun kolmannessa kappaleessa oman väliotsikkonsa alla. Tiivistäen ne liittyvät ryhmänohjaukseen, lajiosaamiseen, omasta jaksamisesta huolehtimiseen ja verkostoitumiseen.

7. Liikunnan yhteyshenkilöiden ja liikuntavastaavien vuorovaikutus koulutuksen näkökulmasta

Koska haastateltavat arvioivat omien koulutustarpeiden ohella myös paikallisyhdistyksen liikuntavastaavien koulutustarpeita, on syytä tarkastella sitä vuorovaikutusta, jossa tiedot toiminnasta, tarpeista ja toiveista välittyvät. Haastateltavien näkökulmasta vuorovaikutus jäsentyy ’viralliseen’ tiedonkeruuseen sekä vapaamuotoiseen yhteydenpitoon eri tavoin ja eri tilanteissa.

Tilastot, kyselyt ja vapaamuotoinen yhteydenpito

Osa SoveLin jäsenjärjestöistä kerää tunnuslukuja paikallisyhdistyksistä joko suoraan toimihenkilöiltä tai toimintakertomuksista. Suurella osalla ei kuitenkaan ole järjestelmällistä, tilastollista tiedonkeruuta paikallisyhdistysten liikuntavastaavien toiminnasta. Osa järjestöistä on toteuttanut kyselyjä epäsäännöllisesti, mutta nyt järjestelmällinen tiedonkeruu on vireillä joissakin järjestöissä. Järjestöjen keräämä aineisto ei useinkaan sisällä yksityiskohtaista tietoa siitä, millaisiin ja keiden järjestämiin koulutuksiin paikallisyhdistysten liikuntavastaavat ovat osallistuneet. Helpointa on saada tieto järjestön omaan koulutukseen osallistumisesta.

Keskimäärin tiedot koulutuksiin osallistumisista ovat hämärän peitossa, alueilla toimitaan itsenäisesti, ja jos joitain tunnuslukuja kerätäänkin, koulutuksen järjestäjät eivät tule esille. Kaipaankin tietoa siitä, paljonko on ollut sellaisia koulutuksia, joihin yhdistykset ovat maksaneet jäsenensä, silloin tietäisin, paljonko meidän pitää järjestää koulutusta, ja voitaisiin varmistaa, ettei itse järjestetä sellaisia koulutuksia, joita jo saa muualta.

Järjestöt toteuttavat kyselyjään kirjallisesti ja suullisesti. Joissakin järjestöissä harjoittelijat ovat toteuttaneet soittokierroksia, eli emojärjestöstä on soitettu läpi kaikki paikallisyhdistysten liikuntavastaavat ja kysely heidän toiminnastaan, toiveistaan ja tarpeistaan. Kyselyjen tuloksia on hyödynnetty liikuntavastaavien koulutuksessa. Kyselyjen ohella järjestöt keräävät palautetta omista koulutuksistaan, tapahtumistaan ja tilaisuuksistaan.

Tietoa toiveista ja tarpeista välittyy myös suorissa yhteydenotoissa, joissa aloite on milloin järjestön työntekijällä, milloin paikallisyhdistyksen liikuntavastaavalla. Epävirallisen yhteydenpidon kynnys on sitä matalampi, mitä tutumpi järjestön työntekijä kenttäväen keskuudessa on. Kun järjestön liikunta-asioista vastaava työntekijä on tullut yhdistyksen liikuntavastaavalle tutuksi, yhteydenpito helpottuu ja tulee luontevaksi osaksi toimintaa. Tämä on hyvä asia, mutta jättää silti kysymyksiä. Entä ne hiljaiset, ne jotka eivät pidä yhteyttä – miten heillä menee ja mitä he tarvitsevat? Määräävätkö ne, jotka pitävät ahkerimmin yhteyttä ja eniten ääntä, mihin suuntaan liikuntatoimintaa kehitetään? Puhuvatko he koko liikuntavastaavien joukon suulla?

Koska paikallisyhdistykset voivat toimia hyvinkin itsenäisesti ja koska niitä voi yhdellä järjestöllä on useita kymmeniä, satojakin, järjestöissä ei välttämättä tiedetä, keitä paikallisyhdistyksissä toimii liikuntavastaavina, eikä heistä ole keskitettyä rekisteriä nimineen ja yhteystietoineen. Toisaalta osa järjestöistä kouluttaa säännöllisesti itse omat liikuntavastaavansa, panostaa jonkin verran uusien liikuntavastaavien rekrytointiin ja on hyvin perillä siitä, keitä liikuntavastaavina toimii. Kunkin järjestön menettelyyn voivat vaikuttaa koon lisäksi myös talous- ja työvoimaresurssit sekä liikunnan keskeisyys toiminnassa.

Liikuntavastaavien rooli kehityskohteena

Useammassa kuin yhdessä haastattelussa tuli esille, että paikallisyhdistysten liikuntavastaavien toimenkuva on kehittämisen ja päivityksen kohteena. Osa järjestöistä päivittää toimenkuvat säännöllisesti, osa satunnaisemmin ja osa ”tarvittaessa”. Kehittämisessä pyritään ottamaan huomioon yhteiskunnan, liikuntakulttuurin ja -politiikan muutokset sekä uusin tieto vammasta, pitkäaikaissairaudesta ja liikunnasta. Liikuntaa voidaan esimerkiksi painottaa osana ihmisen hyvinvointia tai terveyden edistämistä, jolloin liikuntavastaavien toimenkuva laajenisi ja monipuolistuisi, ja liikuntavastaavalle itselleen tulisi lisää sisällöllistä valinnanvaraa toiminnassaan.

Vapaaehtoisten liikuntavastaavien rekrytointi todettiin monessa järjestössä työlääksi. Vertaisliikuttajan vapaaehtoistehtävää harkitseva ihminen voi pelästyä liikuntavastaava-nimitystä. *Vastaava* saattaa sanana herättää tunteen, että tulossa on liikaa vastuuta. Liikuntavastaava-nimitys onkin joissakin järjestöissä vaihtumassa joksikin muuksi. Tässä yhteydessä haastateltavat korostavat, etteivät he odota liikuntavastaavalta ammattitason osaamista¹, vaan intoa ja halua järjestää yhdistyksen jäsenille liikuntaa paikkakunnallaan. Apua ja tukea vapaaehtoisille halutaan antaa mahdollisimman paljon, mutta juuri tukemisessa monet haastateltavat kokivat puutteita.

¹ Jotkut vammat voivat olla sellaisia, että liikuttajalta edellytetään fysioterapeuttista osaamista, mutta nämä tilanteet ovat aineistossa harvinaisia.

Kun ajatus on se, että yhdistyksissä on liikunta- ja jopa varaliikuntavastaavat, niin tavallaan he on niitä tahoja, jotka on yhteyksissä kuntiin omalla alueellaan. Siinä on aika paljon asioita, ja heidän tukemisensa niissä tehtävissä vaatii taas aika paljon meiltä, että ollaan ajan tasalla siitä, mitä tapahtuu eri puolilla Suomea.

* * *

Liikuntavastaavilla on kerran vuodessa tapaaminen. Siinä on joku koulutuksellinen sessio, mutta lähinnä se on sitä, että he tapaa toisiaan ja meitä, ja usein mietitään, missä mennään ja mitä on tapahtunut, he vaihtaa kuulumisia ja kokemuksia keskenään, se on äärettömän tärkeää. He toivoo aina sitä, että on aikaa keskustella toisten kanssa. He kuulee, miten muualla toimitaan ja miten asiat onnistuu, ja mitä haetaan sitä ja tätä ja miten he saa tiloja ka paikkoja. Äärettömän kallisarvoista toimintaa.

Liikuntavastaavien toimenkuvat vaihtelevat paljon, ja siksikin olisi tärkeää päästä keskustelemaan ja vaihtamaan kokemuksia muiden liikuntavastaavien kanssa. Toimenkuvat eivät läheskään aina sisällä liikuntaryhmien vetämistä, vaan esimerkiksi liikuntaan liittyvän yhteistyön ja tilojen järjestämistä sekä toiminnan organisoimista, ideointia ja koordinoimista. Toisaalta on liikuntavastaavia, jotka enimmäkseen keskittyvät liikuntaryhmien ohjaamiseen.

Liikuntavastaaviin kohdistuvia odotuksia

Samalla, kun emojärjestöissä kaivataan tietoa liikuntavastaavien toiveista ja tarpeista, heihin kohdistuu myös odotuksia. Ne järjestöt, jotka toteuttavat kyselyjä, toivovat, että liikuntavastaavat vastaisivat niihin. Osa käyttää houkuttimina tuotepalkintoja, jotka saattavatkin nostaa vastausprosenttia, mutta osa tuntuu olevan turhautumaisillaan hiljaisuuteen.

Ihannelanteessa mulla olisi tiedot kaikista ohjaajista, mulla olisi kaikkien ohjaajien sähköpostit, joille mä voisin suoraan lähettää täsmätietoa joltain alueelta. Sen rekisterin saaminen on ihan mahdotonta. Siihen kyselyyn, jonka mä tein liikuntavastaaville, mä sain yhden sähköpostiosoitteen, mihin mä voin ottaa yhteyttä.

Kaikki asiat eivät ole tilastoitavissa, eikä liikuntavastaava pysty kyselyihin vastaamalla aina kertomaan, mitä hän kokee todella tapahtuvan. Liikuntavastaavien toivotaankin kertovan emojärjestölle toiminnastaan silloinkin, kun siitä ei järjestelmällisesti kysellä. Heidän toivotaan kertovan tarpeistaan, toiveistaan, ideoistaan ja kokemuksistaan myös oma-aloitteisesti. Vastuu vuorovaikutuksesta kuuluu kuitenkin molemmille osapuolille, ja kerran rakentunutta yhteydenpitoa olisi myös osattava vaalia, ylläpitää.

Vaikka aiemmin todettiin, että liikuntavastaavilta odotetaan lähinnä innostusta ja halua liikunnan järjestämiseen vertaisliikuttajana, toimenkuva voi kuitenkin näyttäytyä myös laajempaan ja suorastaan vaativana.

Liikuntavastaavilta toivotaan tarvittaessa yhteistyötä emojärjestön kanssa koulutuksen ja liikunnan järjestämisessä. Liikuntavastaavien voidaan myös odottaa pitävän yhteyttä kuntiin ja esittelevän siellä toimintaansa. Näin heidän toivotaan omalta osaltaan avaavan yhteistyömahdollisuuksia esimerkiksi kunnan sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Liikuntavastaavat voivat myös solmia yhteistyösuhteita alueen muiden paikallisyhdistysten kanssa ja ylipäättään tukea emojärjestön liikunnasta vastaavia työntekijöitä paikallisella tasolla, toimia näiden ”työrukkasena”.

Odotuksiin vaikuttaa myös se, tukeeko emojärjestö taloudellisesti paikallista liikuntaa. Jos liikuntavastaavilla on järjestön rahaa käytettävissään, he ovat sen käyttämisestä tilivelvollisia.

He on tavallaan tilivelvollisia tännepäin toiminnastaan, varsinkin, jos siihen on meiltä rahoitusta. Ja kuinka paljon he tarvisi meidän talouspuolen ohjausta ja neuvontaa, että he saa ne [raha-asiat] rullaamaan! Järjestöissä pitää olla määrätty jutut juuri oikealla tavalla, hoitaa ne niin, että ne on oikein.

Vaikka vapaaehtoisilta liikuntavastaavilta ei odoteta ammatillista osaamista liikunnassa, aineistosta voi kuitenkin edellä kuvattujen ”tilitystaitojen” lisäksi nostaa esille sellaisia liikunnan osa-alueita, joilla liikuntavastaavan on toivottavaa kehittää taitojaan toimenkuvansa mukaisin painotuksin. Näitä alueita ovat muun muassa ryhmänohjaus, liikunnan ohjaus, liikkumistaidot ja lajituntemus, turvallisuus liikkumisessa, ohjattavien vammasta tai sairaudesta johtuvat erityispiirteet ja niiden huomioiminen liikkumisessa, omasta jaksamisesta huolehtiminen, liikunta-avustusten hakeminen sekä yhteistyö kuntien, kattojärjestön ja alueen muiden yhdistysten kanssa.

Mikä tahansa edellä lueteltu liikunnan osa-alue, puhumattakaan niiden kokonaisuudesta, on erittäin vaativa tavalliselle ihmiselle, joka ajattelee ryhtyvänsä vertaisliikuttajaksi paikallisyhdistyksessään. Osa liikuttajista on fysioterapeutteja ja muita liikkumisen ammattilaisia, mutta odotusten täyttäminen voi olla vaativaa heillekin. Jos odotukset nähdään liikuntavastaaville asetettuiksi koulutustarpeiksi, osaan SoveLi voi vastata hyvin omalla asiantuntemuksellaan, osassa taas painottuu jäsenjärjestöjen asiantuntemus.

Liikuntavastaavia voidaan tukea ja auttaa jaksamaan tehtävässään koulutuksen ja yhteydenpidon avulla. Muita aineistosta nousevia tukemisen tapoja ovat muiden vapaaehtoisten tapaaminen ja vertaistuki sekä toimiva ja avoin vuorovaikutus yhtä hyvin emojärjestön liikuntatyöntekijöiden kuin paikallisyhdistyksen muiden jäsenten kanssa.

Liikuntavastaavat voisivat saada myös tukea, jos emojärjestöjen liikunnasta vastaavat työntekijät vierailisivat tapaamassa liikuntavastaavia ja pitäisivät heihin säännöllisesti yhteyttä esimerkiksi puhelimitse. Järjestöjen liikunnan työntekijät voisivat myös käydä luennoimassa ja kertomassa liikunnasta paikallisyhdistyksen tilaisuuksissa. Tämä rakentaisi tuttuutta liikunnasta vastaavan työntekijän ja liikuntavastaavan välillä ja madaltaisi yhteistyön ja yhteydenpidon kynnyksiä. Myös aiemmin mainittu liikuntavastaavan toimenkuvan kehittäminen voi motivoida ja auttaa vapaaehtoista liikuttajaa jaksamaan tehtävässään.

Mikä tässä kaikessa voisi olla SoveLin rooli? SoveLi ei voi ottaa vastuuta jäsenjärjestöjensä paikallisyhdistysten liikuntavastaavien jaksamista eikä sitä siltä odoteta. Sen sijaan se voi auttaa jäsenjärjestöjään vapaaehtoisten tukemisessa tuottamalla sopivaa materiaalia liikuntavastaavien käyttöön. Materiaalin sisällöstä ei kuitenkaan keskusteltu tarkemmin, mutta edellä kuvatut ongelmat, odotukset ja mahdolliset ratkaisut saattavat antaa suuntaviittoa.

8. Koulutukseen osallistumisen esteitä ja edistäjiä

Haastateltavilta tiedusteltiin, millaiset seikat estävät tai edistävät heidän omaansa tai alueyhdistysten liikuntavastaavien osallistumista koulutukseen. Osallistumisen esteet arvioitiin käytännössä samanlaisiksi sekä omalta että liikuntavastaavien kohdalla. Pieniä painotuseroja saattoi olla. Esimerkiksi oman osallistumispäätöksen kohdalla painottuivat työkiireet, kun taas koulutuksen järjestäjän tuttuudella arveltiin olevan enemmän merkitystä liikuntavastaavalle. Koulutukseen osallistumisen esteet ja edistäjät löytyvät usein saman asian kääntöpuolilta.

Hyödyllisyys vs. hyödyttömyys

Yksi tärkeimmistä osallistumisen kriteereistä oli koulutuksen tarjoama hyöty. Haastateltavat punnitsevat tarkasti, onko koulutukseen osallistumisesta hyötyä omalle järjestölle tai sen jäsenille. Myös sitä mietitään, koskeeko koulutus itseä vai hyötyisikö siitä työssään enemmän ehkä joku kollega. Jos koulutus arvioidaan hyödylliseksi ja tarpeelliseksi ja jos itseä pidetään juuri sinä henkilönä, jonka kautta koulutus parhaiten koituu oman järjestön ja sen jäsenten hyödyksi, siihen osallistutaan.

Jos mä löydän koulutuksen, joka kiinnostaa mua, niin kyllä mä siihen osallistun. Mä en koe, että olis sellaista estettä, mikä vois tulla estämään sitä. Että jos liiton kannalta se koulutus on tärkeä, niin mä osallistun siihen. Jos se auttaa mua viemään tätä asiaa eteenpäin, niin silloin siihen vaan osallistutaan, se ei oo kysymysmerkki.

Jos koulutus koetaan todella tärkeäksi ja hyödylliseksi, klassiset esteet, kuten kustannukset ja välimatkat, menettävät merkitystään jonkin verran. Koulutus voikin kilpailla sisällöllään matkoista ja kustannuksista muodostuvien esteiden kanssa, mikä tosin käytännössä on vaikeaa, koska se vaatisi kykyä räätälöidä suuren joukon koulutus tärkeäksi jokaisen yksittäisen osallistujan näkökulmasta. Koulutukset lienevätkin sisällöltään, kustannuksiltaan ja sijainniltaan monenlaisissa paineissa puristettuja kompromisseja.

Koulutuksen hyödyllisyyden arviointi liittyy odotuksiin. Mihin tarpeisiin koulutuksen odotetaan vastaavan ja luotetaanko sen pystyvän täyttämään odotukset? Koulutuksen järjestäjien näkökulmasta osallistujien odotusten tietäminen ja täyttäminen ovat ensiarvoisen tärkeitä. Turhaksi tai huonoksi koettuun koulutukseen ei osallistuta uudestaan. SoveLin ja muiden koulutusta järjestävien yhteisöjen on vaalittava mainettaan ja uskottavuuttaan kouluttajana. Jos onnistuu järjestämään hyväksi, kiinnostavaksi, hyödylliseksi ja tarpeelliseksi koettua koulutusta - eli vastaamaan odotuksiin – saa ryhmät ja salit täyteen todennäköisesti jatkossakin.

Liikunnan asema järjestössä

Koulutusta harkitsevan liikuntatyöntekijän tai -vastaavan odotukset ovat sidoksissa liikunnan asemaan hänen omassa järjestössään. Jos siellä ei koeta liikuntaa tärkeäksi, kiinnostus osallistua liikuntaan liittyvään koulutukseen voi olla vähäinen, koska koulutuksella ei välttämättä nähdä olevan seurauksia omaan työhön. Toisaalta jos työntekijä pystyy perustelemaan esimiehelleen, miksi järjestön toimintaan kannattaa ujuttaa myös liikuntaa ja miten tarjolla olevaa koulutusta voi siinä hyödyntää, koulutukseen todennäköisesti pääsee.

Kukaan haastateltavista ei maininnut osallistumisen esteeksi työnantajan kielteistä suhtautumista koulutukseen. Tästä voisi varovasti päätellä, että joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta järjestöissä tiedostetaan omaehtoisen liikunnan merkitys jäsenistölle. Poikkeus tarkoittaa esimerkiksi sellaista järjestöä, jossa luottamushenkilöt ja muut päättäjät ymmärtävät liikunnan ensisijaisesti fysioterapiaksi tai muuksi kuntoutukseksi eivätkä näe järjestön tehtäväksi kannustaa jäseniä liikkumaan myös harrastukseksi.

Kustannukset ja aikataulut

Jos koulutukseen osallistuminen todetaan periaatteessa tarpeelliseksi, päätös joutuu kuitenkin vielä seulaan, jossa tarkastellaan osallistumiskustannuksia ja aikatauluja. Maksaako liikaa, mahtuuko kalenteriin? Haastatteluissa painotetaan, että koulutuksista täytyy saada tietoa ajoissa – parin viikon

varoitusaika on liian lyhyt, ja kuukausikin tekee tiukkaa. Eräs haastateltava oli sitä mieltä, että jos koulutuksesta saa tietää puoli vuotta etukäteen, siihen osallistuminen on mahdollista vielä järjestää.

Vaikka kalenterista löytyisikin koulutuksen kokoinen kolo, työtilanne saattaa olla muuten niin kuormittava, että koulutukseen ei ole voimia osallistua. On pakko luoda tärkeysjärjestys sille, mitä tekee ja mihin osallistuu.

Jos koulutuspaikka on kaukana, matkakulut kasvavat ja osallistuminen saattaa edellyttää myös majoittumista, mistä koituvat omat kulunsa. Koulutuksia toivotaankin järjestettävän tasapuolisesti eri puolilla Suomea, jotta osallistumiskustannukset tasoittuisivat.

Tiedottaminen ja markkinointi

Jos tieto tarjolla olevasta koulutuksesta ei tavoita kohderyhmiä, siihen ei tietenkään voida osallistua. Koulutuksista tiedottaminen ja niiden markkinointi ovat sisällön ohella avainasemassa ryhmiä ja saleja täytettäessä. Tiedotuskanavista eniten keskustelua herätti sähköposti, joka todettiin sekä vahvaksi että heikoksi. Sähköpostin vahvuus on, että sen avulla on mahdollisuus tavoittaa nopeasti suuri määrä kohderyhmän jäseniä. Toisaalta sähköpostit jäävät helposti lukematta etenkin kiireessä, ja ne voidaan siirtää suoraan roskiin, elleivät jo otsikko ja lähettäjän nimi ytimekkäästi ilmaise, että viesti kannattaa lukea. Paikallisyhdistysten liikuntavastaavista kohderyhmänä kannattaa muistaa, että edelleenkin kaikki eivät käytä sähköpostia tai lukevat sitä harvakseltaan.

Tiedottaminen ja markkinointi ovat sitä helpompia, mitä tunnetumpi on tuote, josta on puhe. SoveLin ja sen jäsenjärjestöjen näkökulmasta tunnettuuden vaatimus liittyy niihin itseensä koulutuksen järjestäjinä. Ovatko ne tuttuja kohderyhmälle? Herättävätkö ne luottamusta ja myönteisiä odotuksia? Jos mahdollinen osallistuja joutuu esimerkiksi SoveLilta tulleen postin äärellä kysymään, mikä ihmeen SoveLi, osallistumisen kynnys voi nousta huomattavasti.

Haastatteluun osallistuneet liikunnan yhteyshenkilöt tiedottavat tarjolla olevista koulutuksista paikallisyhdistysten liikuntavastaaville. Osa laittaa käytännöllisesti katsoen kaiken saamansa koulutuspostin eteenpäin päällekkäispostituksen uhallakin, osa taas tekee esikarsinnan arvioimalla koulutuksen kiinnostavuutta ja tarpeellisuutta liikuntavastaavien näkökulmasta. Hyvää koulutusta, jonka järjestäjän tuntee, on mukava markkinoida eteenpäin, mutta jos koulutuksen sisältö ja tavoite on ilmaistu epämääräisesti eikä järjestäjäkään ei ole tuttu, viesti voi jäädä välittämättä.

”Tunnenko mä sieltä ketään?”

Tuttuus on yksi osallistumisen kriteeri, kun koulutukseen osallistumista harkitaan. Tuttuus voi liittyä koulutuksen järjestäjään, kouluttajina toimiviin henkilöihin tai sisältöön, mutta myös siihen, keitä muita siihen odotetaan osallistuvan.

Jos SoveLin koulutukseen pyritään aktivoimaan sen jäsenjärjestöjen paikallisyhdistyksiä, niin ajatus, että tää ei oo meien järjestön järjestämää koulutusta, saattaa olla se yksi juttu, että emmä tunne sieltä ketään. Ja jos se on vielä kaukana ja maksaa paljon, on aika helppo päätellä, osallistuuko se ihminen vai ei. Mutta sitten jos se on hänen oman järjestönsä koulutus, niin vaikka se olisi vähän pidemmällä ja maksaisi vähän enemmän, niin siinä on edes jonkinäköistä miettimistä, koska nehän on *meidän* ihmisiä.

Jos on odotettavissa, että koulutukseen tulee tuttuja ihmisiä, joiden kanssa voi ehkä vaihtaa kuulumisia ja kokemuksia, osallistumisen kynnys alenee. Jos taas on odotettavissa, että ”enhän mä tunne sieltä ketään”, kiinnostus osallistumiseen voi laimentua. Olisikin tärkeää, saada koulutukseen

jokin tuttu ja osallistumaan rohkaiseva ”liitoskappale”. Sellainen voi hyvin olla joku työntekijä omasta järjestöstä, tai kouluttaja, joka järjestön oman alan piirissä tunnetaan hyvin ja joka nauttii asiantuntijuudessaan arvostusta ja luottamusta. SoveLin koulutusten tulevaisuuden näkökulmasta olisikin tärkeää tehdä SoveLia tunnetuksi jäsenjärjestöjen paikallisyhdistyksissä, mutta myös kaikkialla muuallakin, missä soveltavalle liikunnalle on tilausta. Aineistossa ehdotetaan erityistä koulutustilaisuutta, jonka aiheena olisi, mikä SoveLi on ja miten se toimii.

Huvikseen, pelkästä mielenkiinnosta, yleispätevästä itsensä sivistämisen halusta tai matkustamisen ilosta koulutukseen ei aineiston perusteella osallistuta. Jos koulutuksesta ei ole osoitettavissa suoraa hyötyä eikä selkeää tarvetta, osallistuminen koetaan resurssien tuhlaamiseksi. Turhaan koulutukseen hukkaantuu työaika, osallistumismaksuja ja matkakuluja. Koulutukseen osallistuminen mielletään vastuulliseksi toiminnaksi, jota ei tehdä itse varten, vaan taustayhteisön ja sen jäsenistön vuoksi. Henkilökohtaisiin pyrkimyksiin koulutus liittyy oman tiedon, osaamisen ja ammattitaidon kasvattamisen kautta. Kun itse tietää ja osaa, siitä hyötyvät muutkin.

Oma tilanne

Kuten aiemmin todettiin, liikuntavastaavan nimike saattaa karkottaa joitakin niistä, jotka ovat harkitsemassa vapaaehtoiseksi vertaisliikuttajaksi ryhtymistä. Oletettu tai todellinen vastuu pelottaa, ja myös itseluottamus voi loppua kesken: ”Onkohan minusta sittenkään siihen?” Aineistossa ehdotetaan, että liikuntavastaavan vapaaehtoistehtävää voisi hoitaa pareittain. Näin vastuu jakautuisi ja voimiakin säästyisi.

Myös oman terveyden tilanne vaikuttaa liikuntavastaavaksi ryhtymiseen ja koulutukseen osallistumiseen. Joissakin pitkäaikaissairauksissa on erilaisia vaiheita, ja esimerkiksi sairauden pahenemisvaiheessa ei ole voimia lähteä koulutukseen, vaikka sitä olisi suunnitellutkin.

Vammaisilla tai pitkäaikaissairailla ihmisillä myös koulutuspaikka vaikuttaa paljon: pääseekö sinne hyvin autolla, entä julkisilla liikennevälineillä? Jos matkustamisessa tarvitsee avustajan, saako avustajan mukaan juuri silloin, kun koulutus on?

9. Hyvän koulutuksen tunnuspiirteitä

Pohtiessaan omia ja liikuntavastaavien koulutustarpeita haastateltavat tulivat myös kuvanneeksi hyvän ja toimivan koulutuksen tunnuspiirteitä. Osa haastateltavista perusti käsityksensä omaan kokemukseensa, osa mietti hyvän koulutuksen tunnuspiirteitä yleisemmin.

Hyvä koulutus perustuu aina tarpeisiin. Se ei ole koulutusta koulutuksen vuoksi eikä esimerkiksi näytön saamiseksi vuosikirjaan tai rahoitushakemuksiin. Hyvin toimivassa koulutuksessa korostetaan liikuntaa osana elämän kokonaisuutta. Hyvässä koulutuksessa yhdistetään luontevasti teoria ja käytäntö, ja kumpaakin on tarjolla tasapuolisesti. Hyvään koulutukseen päästään yhteistyöllä paremmin kuin yksin. Vähintä, mitä koulutuksen järjestäjä voi tehdä, on hankkia paikalle ’ulkopuolisia’ asiantuntijoita luennoimaan ja kouluttamaan, mikäli sen omasta piiristä ei löydy sopivaa osaamista.

Hyvä koulutus ei tuhlaa resursseja. Samalla, kun se perustuu todellisiin tarpeisiin, on otettu selvää, keitä kaikkia nämä tarpeet yhdistävät, ja kootaan koulutukseen tuon tarpeen yhdistämiä ihmisiä yli järjestö- ja diagnoosirajojen. SoveLin kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että se etsii koulutuksen kohteet

ja sisällöt sellaisista aiheista, jotka ovat yhteisiä sen jäsenjärjestöille, joko kaikille tai mahdollisimman monelle.

Hyvä koulutus on ennakkoluulotonta aiheidensa, yhteistyökumppaniensa ja kohderyhmiensä suhteen. Se on myös innostavaa ja motivoivaa ja kannustaa sekä liikkumaan että kehittämään liikuntatoimintaa. Hyvä koulutus auttaa myös löytämään voimavaroja ja keinoja liikuntatyöntekijän, liikunnan yhteishenkilön tai liikuntavastaavan tehtävän hoitamiseen.

Asiantuntijoiden etsiminen ja käyttäminen, samoin kuin koulutuksen järjestäminen sujuu parhaiten ja hedelmällisimmin yhteistyössä. Toimivan, rakentavan ja uutta luovan yhteistyön perustana ovat verkostot, jotka ovat kuin palapeli: yhdeltä löytyy tuohon sopiva pala, toiselta tähän, ja lopulta saadaan aikaan ehyt kokonaisuus. Yleisellä tasolla haastatteluissa mainittiin mielekkäinä yhteistyökumppaneina muun muassa kuntien sosiaali- ja terveystoimi, muut järjestöt ja liitot paikallisyhdistyksineen, urheiluopistot ja muut oppilaitokset sekä erilaiset liikunnan alan ammattilaiset erikoisalojensa mukaan.

Hyvän koulutuksen tunnuspiirteisiin kuuluu myös maantieteellinen tasapuolisuus, kustannusten kohtuullisuus ja sisällön kiinnostavuus. Sisällön rakentaminen on tärkeää, ja juuri siinä punnitaan, onko koulutustarpeista osattu ottaa selvää. Aineiston perusteella yksi koulutukseen osallistumisen kriteeri on, lisääkö koulutus osallistujan tietoihin ja osaamiseen jotakin sellaista, joka koituu suhteellisen suoraan sen paikallisyhdistysten ja henkilöjäsenten hyväksi. SoveLin on ensiarvoisen tärkeää tuntea jäsenjärjestöjensä tarpeet sekä kouluttajana että välittäessään tietoa koulutustarjonnasta. Koulutuksen järjestäjien on osattava kuvailla koulutuksen sisältö kohderyhmän näkökulmasta mahdollisimman informatiivisesti.

Hyvässä koulutuksessa on myös jokin tuttu elementti alentamassa osallistumisen kynnystä. Haastatteluissa nimittäin ilmenee, että jos osallistumista harkitseva henkilö ei tunne koulutuksen järjestäjää eikä odota tapaavansa koulutuksessa tuttuja ihmisiä, osallistumisen kynnys nousee välittömästi. Siksi koulutus olisi osattava markkinoida kohderyhmälle räätälöidysti siten, että siitä löytyy jotakin tuttua. Tuttu voi olla vaikka oman järjestön työntekijä luennoimassa tai ottamassa ilmoittautumisia vastaan, tai asiantuntija, joka järjestön omalla alalla on tunnettu ja arvostettu. Aluetasolle saattaa olla viisainta mennä tuon alueen yhteistyökumppani edellä, eli tuoda ensisijaisesti näkyville alueella tutun järjestön tai yhdistyksen nimi.

Hyvä koulutus jalkauttaa ja vie eteenpäin niitä hyviksi ja toimiviksi havaittuja malleja, joita on kehitetty esimerkiksi erilaisissa hankkeissa. Hankkeista saadut tiedot ja kokemukset, hyvät käytännöt, kannattaa kutoa mukaan koulutuksiin. Hyviä toimintamalleja kannattaa juurruttaa koulutusten avulla esimerkiksi kuntiin. Toisin sanoen hyvä koulutus hyödyntää järjestöissä saatuja kokemuksia, ja tässä painottuu jälleen yhteistyön ja verkostojen merkitys.

Kun puhutaan liikuntavastaavien koulutuksesta, hyvä koulutus opastaa ohjaamaan juuri tietyn kohderyhmän ihmisiä; hyvä koulutus selvittää, miten juuri tietty vamma tai pitkäaikaissairaus vaikuttaa ihmisen liikkumiseen ja miten se voidaan ottaa huomioon. Niin ikään hyvä koulutus opastaa järjestämään kohderyhmän liikuntaa siten, että mahdollisimman moni voi osallistua, sekä ohjaa kohtaamaan ja järjestämään esteettömyyteen liittyviä seikkoja.

Lopuksi hyvän koulutuksen tunnuspiirre on ajankohtaisuus – hyvä koulutus evästä vastamaan juuri niihin haasteisiin, jotka kulloinkin ovat ajankohtaisia. Eräänlainen ikuisuusaihe koulutuksessa ovat edunvalvonnan moninaiset kysymykset, joita syntyy aina uusia sitä mukaa kuin yhteiskunta muuttuu toiminnoiltaan, arvoiltaan ja asenteiltaan.

Haastatteluaineistossa esille tulleessa koulutuksellisessa yhteistyöverkostossa, jota jäsenjärjestöt ovat hyödyntäneet, mainittiin muut sosiaali- ja terveystieteiden järjestöt paikallisyhdistyksineen, Kunto ry, Nuori Suomi, KKI, SLU, SIU, Svoli, Malike, Solia, urheiluseurat ja lajiliitot, Ammattiopisto Luovi, urheiluopistot ja muut oppilaitokset, kuntien sosiaali- ja terveystoimi, Raha-automaattiyhdistys, Terveystieteiden edistävän liikunnan neuvottelukunta Teli, neurologisten vammaisjärjestöjen yhteistyö, lääketieteen asiantuntijat ja sairaalat. Suurimmista tapahtumista esille tulivat muun muassa valtakunnalliset erityisliikuntapäivät ja sosiaali- ja terveystieteiden messut.

10. Yhteenveto

Soveltava Liikunta SoveLi ry:n koulutustarvekartoitus perustuu laadulliseen haastatteluaineistoon. Kartoitusta varten haastateltiin SoveLin 18 jäsenjärjestöstä 16 liikunnan yhteyshenkilöä, kaksi kieltäytyi haastatteluista. Haastattelut tehtiin 16.12.2008 – 5.2.2009.

Kartoituksen perustehtävä oli tuoda esille jäsenjärjestöjen liikuntavastaavien koulutustarpeita. Haastatteluissa keskusteltiin myös niistä paikallisyhdistysten liikuntavastaavien koulutustarpeista, joita haastateltavat olivat havainneet. Tarkoituksena oli lisäksi selvittää, millaisiin muihin kuin järjestön omiin koulutuksiin paikallisyhdistysten liikuntavastaavat ovat osallistuneet. Tämä kysymys jäi ilman tyydyttävää vastausta, koska liikunnan yhteyshenkilöillä ei juuri ole siitä tietoa. Sen sijaan koulutukseen osallistumisen esteitä ja edistäjiä löytyi, kuten oli tavoitteenakin.

Koulutustarpeet ovat yhteydessä siihen toimintaympäristöön, jossa SoveLi ja sen jäsenjärjestöt toimivat. Aineistossa rakentuu haastateltavien näkemys sekä SoveLista toimintaympäristönä että yhteiskunnasta SoveLin toimintaympäristönä.

SoveLia toimintaympäristönä kuvaa moninaisuus. Se on 18 hyvin erilaisen jäsenjärjestön liikunnan yhteistyöjärjestö. Jäsenjärjestöt vaihtelevat kooltaan, resursseiltaan, statukseltaan (liikuntajärjestö vs. muu järjestö), jäsenistöltään sekä liikuntaan liittyviltä painotuksiltaan.

Jäsenjärjestöjen henkilöjäsenet ovat eri-ikäisiä ja elävät hyvin erilaisissa elämäntilanteissa. Joidenkin vamma tai pitkäaikaissairaus näkyy päällepäin ja vaikuttaa jokapäiväiseen elämään paljonkin; joidenkin kohdalla vamma tai pitkäaikaissairaus ei juuri muistuta itsestään. Osa harrastaa soveltavaa liikuntaa, osa käyttää ”tavallisia” julkisia ja yksityisiä liikuntapalveluja ja harrastaa liikuntaa myös urheiluseuroissa. Jotkut tarvitsevat erityisliikunnan palveluja. Järjestöjen henkilöjäsenet asuvat eri puolilla Suomea ja heidän mahdollisuutensa saada ja käyttää liikuntapalveluja vaihtelevat.

Toimintaympäristöä kuvaavat myös muutokset ja murrokset, joita on meneillään niin järjestöissä itsessään kuin yhteiskunnassa ja liikuntakulttuurissa. Muutokset kytkeytyvät usein toisiinsa, esimerkiksi valtiovallan linjaukset vaikuttavat herkästi järjestöjen toiminnan kehittämiseen.

Osassa jäsenjärjestöjä SoveLin nähdään hakevan linjaansa, osa järjestöistä kehittää itse toimintaansa voimakkaasti ja osa on yhdistymässä uudeksi liikuntajärjestöksi. Yhteiskuntaan vaikuttaa lama/taantuma, joka uhkaa säästötoimin muun muassa julkisia liikuntapalveluja. Samalla liikuntakulttuurissa ja -politiikassa painotus näyttää siirtyvän yhä painokkaammin terveyden vaalimiseen ja sairauksien ennaltaehkäisyyn myös liikunnan avulla. Kansalaisen oma vastuu terveydellisestä hyvinvoinnistaan on viime vuosina korostunut.

Oman jäsenkentän moninaisuus edellyttää SoveLilta kykyä kuulla pientenkin jäsenten ääni ja antaa tarpeille, toiveille ja mielipiteille tasapuolisesti tilaa. Koulutuksen kehittämisen näkökulmasta haaste on löytää ne jäsenjärjestöjen yhteiset tarpeet ja intressit, joiden piirissä järjestetty koulutus palvelisi kaikkia jäsenjärjestöjä. Tässä etsinnässä kysymys on myös päällekkäisyyksien karsimisesta, osaamisen yhdistämisestä ja resurssien järkevästä käyttämisestä.

SoveLilta odotetaan edunvalvontaa sekä valtakunnallisesti että alueellisesti. Se olisi vaikutettava liikuntaa koskevaan päätöksentekoon. SoveLin toivotaan vaikuttavan myös päättäjien, niin sanotun suuren yleisön ja oman jäsenistön asenteisiin. Tavoitteena on ennakkoluulojen ja pelkojen hälventäminen tiedon ja vuorovaikutuksen – kohtaamisten – avulla sekä yhdenvertaiset mahdollisuudet saada ja käyttää liikuntapalveluja vammasta tai pitkäaikaissairaudesta huolimatta. Asenteiden muuttaminen on osa esteettömyyden tavoittelua, sillä ainoat liikkumisen esteet eivät ole fyysisiä.

SoveLin odotetaan tekevän yhteistyötä erilaisten toimijoiden kanssa ennakkoluulottomasti ja yli diagnoosirajojen. Lisäksi odotetaan keskustelevuutta, avointa ja suoraa keskustelua vaikeistakin aiheista. Yhteistyön, asenteisiin vaikuttamisen ja edunvalvonnan yhtenä tavoitteena on lisätä SoveLin ja sen toiminnan tunnettuutta. Sitä varten 'sovelilaisten' on puhuttava yhteistä kieltä, eli tehtävä käsitteet selviksi ainakin omassa keskuudessaan. Avaamista vaativia käsitteitä ovat muun muassa liikunta, soveltava liikunta, erityisliikunta, kuntoutus, liikuntakoulutus, liikuntavastaava tehtävineen, yhteistyö ja verkostot. Yhteinen kieli edistää myös soveltavan liikunnan esillä pitämistä ja tunnetuksi tekemistä. Tätä haastateltavat eivät odota vain SoveLilta, vaan myös itseltään.

Soveltavan liikunnan esillä pitämiseen tarvitaan liikunnan yhteyshenkilöiden ja muiden 'sovelilaisten' sitoutumista SoveLiin. Sitoutumista edistävät muun muassa tarpeita vastaava koulutus, luottamushenkilöiden perehdyttäminen SoveLiin ja sen toimintaan sekä SoveLin vaikuttavuuden omakohtainen havaitseminen, missä tiedottamisella on tärkeä rooli. Tiedottaminen on tärkeässä asemassa myös me-tunteen ja yhteisyyden edistämisessä, joita myös pidettiin SoveLiin sitouttajina. Lisäksi sitoutumista edistävät hyvä vuorovaikutus SoveLin ja jäsenjärjestöjen kesken sekä niiden sisällä ja välillä. Myös järjestöllistä vertaistukea, pyöreän pöydän keskusteluja, pidettiin sitoutumisen perustekijöinä.

Konkreettisia odotuksia ovat materiaalipankit ja vinkkilistat sekä yhteinen tilastoinnin perusmalli, jota jäsenjärjestöt voivat myös soveltaa omiin tarpeisiinsa. Lisäksi SoveLilta odotetaan tutkimusideoiden tuottamista.

Koulutustarpeista esille nousivat yleisesti vuorovaikutus, kansainvälisyys, asennekoulutus sekä vaikuttamiseen ja edunvalvontaan liittyvä kouluttaminen, kuten lainsäädäntö ja kunnallinen päätöksenteko. Miten ne etenevät ja miten niihin voidaan vaikuttaa? SoveLin omaa Liikkeelle-koulutusta pidettiin arvokkaana ja säilyttämisen arvoisena, ja jotkut järjestöt ovat ottaneet tavaksi ohjata liikuntavastaavansa SoveLin koulutuksiin sen sijaan, että ne järjestäisivät heille koulutusta itse. Ne, jotka näin toimivat, kokevat linjauksensa jossakin määrin välttämättömäksi lähinnä siksi, ettei niillä ole resursseja järjestää omaa koulutusta. Vähät omat resurssit halutaan suunnata muuhun toimintaan.

Vaikka Liikkeelle-koulutusta keskimäärin pidetään hyvänä, liikuntavastaavien aktivoiminen siihen herättää myös epävarmuutta: Entä jos SoveLin Liikkeelle-koulutus onkin hieman liian yleistä tai teoreettista tai jättää koskettamatta jäsenjärjestön toiminnan ydintä? Järjestöjen oma koulutus liikuntavastaaville koetaan tärkeäksi, ja ainakin yksi järjestö harkitseekin tauon jälkeen palaamista

oman koulutuksen järjestämiseen. Liikkeelle-koulutuksen vahvuutena pidettiin mahdollisuutta solmia yhteistyösuhteita jo koulutuksen aikana, mutta kuten koulutusta yleensäkin, myös Liikkelle-koulutusta arvioidaan sen perusteella, kuinka se vastaa juuri oman järjestön ajankohtaisiin tarpeisiin.

Haastateltavat arviot omista koulutustarpeistaan jakautuivat kolmeen peruslinjaan: 1. Haastateltava ei tarvitse itselleen mitään koulutusta tällä hetkellä. 2. Koulutustarpeita on, mutta ne eivät kohdistu SoveLiin, joka koetaan soveltavan liikunnan yleisasiantuntijaksi. Haastateltavat haluavat esimerkiksi päivittää tietoa järjestönsä toiminnan keskipisteessä olevasta vammasta tai pitkäaikaissairaudesta. 3. Haastateltavalla on jatkuva tiedonnälkä, hyvin monenlainen koulutus – myös soveltavaan liikuntaan liittyvä – koetaan kiinnostavaksi ja tärkeäksi, mottona on: ”Koskaan ei ole ammatissaan valmis!”

Yksittäiset koulutustarpeet ovat enimmäkseen hyvin konkreettisia: tarvitaan uusinta tietoa apu- ja toimintavälineistä; lisää tietoa erityisryhmille sopivista liikuntalajeista; opastusta omalle jäsenistölle sopivasta kiipeilystä, melonnasta, seikkailusta tai tanssi- ja palloilulajeista; tietoa ajankohtaisista rahoituslähteistä; vinkkejä mahdollisista yhteistyökumppaneista; kokeneiden ohjeita vertaistuen järjestämisestä; koulutusta, joka liittyy liikuntahallintoon. Lisäksi ehdotettiin, että kauan sitten valmistuneille ja useita vuosia työssään toimineille liikunnasta vastaaville työntekijöille järjestettäisiin vaikkapa puolivuotinen kertauskoulutusjakso, jolla käytäisiin läpi liikunta-alan uusia tuulia ja kehityksen tärkeimpiä käännteitä.

Koulutustarpeiksi mainittiin myös itsensä kehittämisen leipiintymisen ja kyllästymisen torjumiseksi sekä tiedottamiseen liittyvä koulutus: Miten saada oma viesti läpi niin, että se tavoittaa kohderyhmät? Miten käsitellä sähköpostitse virtaavaa informaatiotulvaa ja seuloa siitä olennaiset? Millaisia vaihtoehtoja oman viestin perille saattamisessa on?

Haastateltavilta tiedusteltiin myös liikuntavastaavien koulutustarpeita sikäli kuin heillä on niistä tietoa. Aineistosta nousee esille seuraavia osaamisen alueita, joilla liikuntavastaavien olisi hyvä kehittää osaamistaan: ryhmänohjaus, liikunnan ohjaus, liikkumistaidot ja lajituntemus, turvallisuus liikkumisessa, ohjattavien vammasta tai sairaudesta johtuvat erityispiirteet ja niiden huomioiminen liikkumisessa, omasta jaksamisesta huolehtiminen, liikunta-avustusten hakeminen sekä yhteistyökuntien, kattojärjestön ja alueen muiden yhdistysten kanssa. Lisäksi odotettiin, että jos emojärjestö tukee liikuntavastaavan toimintaa taloudellisesti, hän osaa ”tilittää” tiedot toiminnastaan oikealla tavalla emojärjestölle.

Puhe liikuntavastaavista nosti esille huolen heidän jaksamisestaan. Jaksamista edistäisivät ainakin koulutus, yhteiset tapaamiset ja vertaistuki sekä yhteydenpito emojärjestön liikunnasta vastaavan työntekijän ja paikallisyhdistyksen liikuntavastaavan välillä. Myös liikuntavastaavien toimenkuvien kehittäminen monipuolisemmiksi ja enemmän valinnanvapautta suoviksi voi auttaa jaksamisessa. Voisiko SoveLi tuottaa materiaalia, joka toimisi vapaaehtoisten liikuttamisessa tukena? Entä voisiko se järjestää koulutusta, jossa perehdyttäisiin siihen, kuinka järjestöjen liikunnasta vastaavat työntekijät voisivat ohjata ja tukea paikallisyhdistysten liikuntavastaavia näiden tehtävissä?

Hyvän koulutuksen tunnuspiirteiksi määrittyivät seuraavat seikat: hyvä koulutus vastaa aina tarpeisiin; korostaa liikuntaa osana elämän kokonaisuutta; yhdistää luontevasti teorian ja käytännön; tapahtuu yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa ja yhdistää näiden osaamista; osaa hyödyntää oman alueen ulkopuolistakin asiantuntemusta ja osaamista; ei tuhlaa resursseja, vaan yhdistää kohderyhmäksi mahdollisimman paljon niitä, joilla on yhteisiä intressejä; auttaa osallistujia löytämään henkisiä ja aineellisia voimavaroja; innostaa ja motivoi; opastaa koulutettavia

vastaamaan juuri oman kohderyhmänsä tarpeisiin; edistää fyysistä, sosiaalista ja henkistä esteettömyyttä; on ajankohtaista.

Koulutukseen osallistumisen esteet ovat usein saman asian kääntöpuolia. Koulutuksen on oltava hyödyllistä oman työn kautta järjestölle ja jäsenistölle. Se on oltava kustannuksiltaan ja välimatkoiltaan suhteellisen helposti saavutettavissa ja järjestäjän on oltava mieluummin tuttu kuin tuntematon. SoveLin ongelmaksi todettiin, että se on monille jäsenjärjestöjensä paikallisyhdistyksille tuntematon.

Haastatteluaineistossa esille tulleessa koulutuksellisessa yhteistyöverkostossa, jota jäsenjärjestöt ovat hyödyntäneet, mainittiin muut sosiaali- ja terveystieteiden järjestöt paikallisyhdistyksineen, Kuntory, Nuori Suomi, KKI, SLU, SIU, Svoli, Malike, Solia, urheiluseurat ja lajiliitot, Ammattiopisto Luovi, urheiluopistot ja muut oppilaitokset, kuntien sosiaali- ja terveystoimi, Raha-automaattiyhdistys, Terveystieteiden edistävän liikunnan neuvottelukunta Teli, neurologisten vammaisjärjestöjen yhteistyö, lääketieteen asiantuntijat ja sairaalat. Suurimmista tapahtumista esille tulivat muun muassa valtakunnalliset erityisliikuntapäivät ja sosiaali- ja terveystieteiden messut.

Lähteet

Painetut lähteet

Kuusela, Keijo (2009) Soveltava liikunta muuttuvissa kunnissa. Teoksessa Hölsömäki, Heidi (toim.) (2009) Yhdessä liikkeelle. Yhdistykset ja kunnat liikunnan kumppaneina. Helsinki: Edita.

Sähköiset lähteet

www.stroke.fi (käytetty 20.4.2009)
www.allergia.fi (käytetty 20.4.2009)
www.elinsiirtourheilu.fi (käytetty 20.4.2009)
www.epilepsia.fi (käytetty 20.4.2009)
www.heli.fi (käytetty 20.4.2009)
www.lihastautiliitto.fi (käytetty 20.4.2009)
www.mtkl.fi (käytetty 20.4.2009)
www.cp-liitto.fi (käytetty 20.4.2009)
www.diabetes.fi (käytetty 20.4.2009)
www.mielenterveyseura.fi (käytetty 20.4.2009)
www.ms-liitto.fi (käytetty 20.4.2009)
www.parkinson.fi (käytetty 20.4.2009)
www.psori.fi (käytetty 20.4.2009)
www.reumaliitto.fi (käytetty 20.4.2009)
www.selkaliitto.fi (käytetty 20.4.2009)
www.sydanliitto.fi (käytetty 20.4.2009)

Kysymysrunko jäsenjärjestöjen liikuntayhteys henkilöiden haastatteluun

1. Taustatiedot

- henkilötiedot; koulutus; liikuntaan liittyvä (työ)kokemus

2. Oma työ ja yhteisön toimintakulttuuri

- onko järjestölläsi oma liikuntatoimikunta, -työryhmä tai -jaosto ja keitä siihen kuuluu (ei nimiä, vaan esim. asema järjestössä)? Miten aktiivisesti se toimii?
- kuvaile työtäsi liikunnan osalta: mitä siihen kuuluu? Mitkä ovat vahvuutesi; millä tavalla koulutuksesi ja/tai työkokemuksesi tukee sinua liikuntatyössä?
- mitä haasteita ja kehittämistarpeita liikuntaan liittyvässä työssäsi on?
- keiden kanssa teet yhteistyötä järjestösi sisällä? Keitä muita yhteistyökumppaneita sinulla on?
- mitä em. yhteistyö on käytännössä ja millaista tukea saat yhteistyöstä omaan työhösi?
- jos ajattelet edellä puhutun valossa SoveLia, niin millä tavalla se voisi tukea liikuntaan liittyvää työtäsi?

3. Nykyinen koulutustilanne ja sen arviointi

- millaista koulutusta tai kursseja järjestössäsi on alueellisen/paikallisen tason liikuntavastaaville ja/tai vertaisohjaajille?
- keräättekö tietoa liikuntavastaavien osallistumisesta liikuntakoulutuksiin? Miten?
- sikäli kuin tiedät, niin mihin muihin kuin SoveLin ohjaaja- ja vertaiskoulutuksiin järjestösi jäsenet ovat osallistuneet? (esim. SIU, paikalliset urheiluseurat, muut koulutusorganisaatiot, kunnat)
- millaisia tunteja (toiveita, palautetta, arviointeja jne.) sinulle on välittynyt koulutuksesta/kurseista niihin osallistuneilta liikuntavastaaviltanne? (voivat koskea minkä tahansa organisaation järjestämää koulutusta.)
- kuinka aktiivisesti koulutukseen ja kursseille osallistutaan, ja ketkä osallistuvat? Minkä olet huomannut edistävän tai estävän osallistumista?
- Mitä teet saamallasi palautteella koulutuksesta tai esim. koulutustarpeista? Kerätäänkö järjestössäsi liikuntakoulutuksiin osallistuneilta palautetta järjestelmällisesti? Miten palaute hyödynnetään? Minkälaista liikuntaan liittyvää tilastointia järjestösi tekee?
- kenen/keiden kanssa teet yhteistyötä liikuntavastaavien koulutusten suunnittelussa, toteuttamisessa, ylläpitämisessä ja seurannassa?
- Koetko itse tarvitsevasi liikunnan alueelta koulutusta, ja jos, niin millaista? Millaista koulutusta olet saanut tai tarvitsisit liikuntayhteishenkilön työhön? Kuka järjestäisi/vetäisi/opettaisi?

4. Tulevaisuus eli koulutustarpeet

- mitkä ovat järjestön ja sen alue- tai paikallistasolla järjestetyn liikunnan tavoitteet?
- millaista koulutusta tarvitset näiden tavoitteiden näkökulmasta?
- millaisia koulutustarpeita näet paikallistasolla? Miksi?
- keiden pitäisi järjestää koulutusta alue- tai paikallistason liikuntavastaaville/vertaisohjaajille? Keiden pitäisi toimia opettajina ja vetäjinä?
- mitä ovat järjestösi vahvuudet ja heikkoudet koulutuksen järjestämisessä? Miten vahvuuksia voisi ylläpitää ja jakaa muille? Entä miten heikkouksia voisi korjata? Mikä tässä voisi olla SoveLin rooli?
- mikä kokemuksesi mukaan on SoveLin nykyinen rooli jäsenjärjestöjen ja niiden paikallisyhdistysten koulutuksen järjestämisessä? Miten sitä pitäisi/voisi kehittää?
- millaista koulutuksellista tukea SoveLi voisi antaa ja millaista tukea itse toivot?
- millaista yhteistä koulutuksellista toimintaa järjestölläsi ja sen yhdistyksillä/piireillä/kerhoilla voisi SoveLin kanssa olla?

5. Vapaa sana